

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Katedra správní vědy a správního práva

Diplomová práce

Právní aspekty provádění archeologických výzkumů

Michal Jankových

2008/2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: Právní aspekty archeologických výzkumů zpracoval sám a uvedl jsem všechny použité prameny.

Podpis

OBSAH

1. ÚVOD	4
2. ARCHEOLOGICKÉ VÝZKUMY	6
2.1. DEFINICE.....	6
2.2. DĚLENÍ.....	6
<i>Destruktivní archeologický výzkum</i>	6
<i>Nedestruktivní archeologický výzkum</i>	7
<i>Záchranné archeologické výzkumy</i>	7
<i>Ostatní archeologické výzkumy</i>	8
3. HISTORIE PRÁVNÍ ÚPRAVY	9
3.1. VLÁDNÍ NAŘÍZENÍ Č. 274/1941 SB., O ARCHEOLOGICKÝCH PAMÁTKÁCH.....	9
3.2. ZÁKON Č. 22/1958 SB. O KULTURNÍCH PAMÁTKÁCH.....	12
4. ÚSTAVNÍ ZÁKLADY	15
4.1. ÚSTAVA ČESKÉ REPUBLIKY.....	15
4.2. LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD.....	15
5. ZÁKON O STÁTNÍ PAMÁTKOVÉ PÉČI	17
6. OPRÁVNĚNÍ K ARCHEOLOGICKÝM VÝZKUMŮM	18
6.1. SUBJEKTY, KTERÉ JSOU OPRÁVNĚNY PROVÁDĚT ARCHEOLOGICKÉ VÝZKUMY ZE ZÁKONA (EX LEGE).....	18
6.2. SUBJEKTY, KTERÉ JSOU OPRÁVNĚNY PROVÁDĚT ARCHEOLOGICKÉ VÝZKUMY NA ZÁKLADĚ POVOLENÍ.....	19
<i>Povolení k provádění archeologických výzkumů</i>	21
<i>Odnětí povolení k provádění archeologických výzkumů</i>	24
<i>Opravné prostředky</i>	25
<i>Vztahy oprávněné organizace a AVČR</i>	26
<i>Vztahy oprávněné organizace a ostatních institucí</i>	27
6.3. SUBJEKTY, KTERÉ JSOU OPRÁVNĚNY PROVÁDĚT ARCHEOLOGICKÉ VÝZKUMY NA ZÁKLADĚ OZNÁMENÍ.....	28
7. PROVÁDĚNÍ ARCHEOLOGICKÝCH VÝZKUMŮ	30
7.1. DOHODA S VLASTNÍKEM (SPRÁVCEM, UŽIVATELEM) NEMOVITOSTI.....	30
7.2. SPRÁVNÍ ROZHODNUTÍ KRAJSKÉHO ÚŘADU.....	32
7.3. ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM.....	33
<i>Oznamovací povinnost</i>	34
<i>Povinnost umožnit provedení výzkumu</i>	35
<i>Právo provést archeologický výzkum</i>	36
<i>Náklady archeologických výzkumů</i>	36
<i>Archeologický výzkum ve zvláště chráněném území</i>	37
8. ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY	38
8.1. DEFINICE ARCHEOLOGICKÉHO NÁLEZU.....	38
8.2. DRUHY ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZŮ.....	39
<i>Režim náhodného archeologického nálezu dle StavZ</i>	40
<i>Režim náhodného archeologického nálezu dle PamZ</i>	41
<i>Odměna za archeologický nález</i>	43

<i>Náhrada nutných nákladů</i>	43
9. VLASTNICTVÍ MOVITÝCH ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZŮ	45
10. PLÁNY ÚZEMÍ S ARCHEOLOGICKÝMI NÁLEZY	47
10.1. ÚZEMÍ S ARCHEOLOGICKÝMI NÁLEZY	47
10.2. ZÁKONNÁ ÚPRAVA PLÁNŮ S ARCHEOLOGICKÝMI NÁLEZY	47
10.3. STÁTNÍ ARCHEOLOGICKÝ SEZNAM	47
11. NÁHRADA ZA MAJETKOVOU ÚJMU	49
11.1. NÁHRADA ZA PODSTATNÉ OMEZENÍ V UŽÍVÁNÍ POZEMKU	50
<i>Náhrada za neuvedení pozemku do předešlého stavu</i>	50
<i>Uplatnění práva na náhradu za majetkovou újmu</i>	51
12. OPATŘENÍ PŘI PORUŠENÍ POVINNOSTÍ	54
12.1. SPRÁVNÍ DELIKTY SMÍŠENÉ	54
<i>Skutkové podstaty správních deliktů smíšených</i>	54
<i>Meze správního uvážení při ukládání sankcí</i>	55
<i>Souběh správních deliktů</i>	55
12.2. PŘESTUPKY	56
<i>Skutkové podstaty přestupků</i>	57
<i>Procesní stránka</i>	57
13. ÚMLUVA O OCHRANĚ ARCHEOLOGICKÉHO DĚDICTVÍ EVROPY	59
13.1. NEDOSTATKY ČESKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY VE VZTAHU K ÚMLUVĚ	60
14. ZÁVĚR	61
15. RESUMÉ	64
16. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	67
17. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
17.1. KNIŽNÍ PUBLIKACE	68
17.2. ČASOPISECKÉ ČLÁNKY	69
17.3. ELEKTRONICKÉ ZDROJE	69
17.4. PRÁVNÍ PŘEDPISY	70
17.5. JUDIKATURA	71

1. ÚVOD

Archeologie se jako svébytná vědná disciplína začala formovat přibližně na sklonku 18. století. V té době se jednalo o doménu výhradně amatérů a nadšenců z řad veřejnosti. Od té doby však ušla dlouhou cestu. Tendence k profesionalizaci archeologie si postupem času vynutily potřebu zasadit tuto vědu do právního rámce.

Dnes se jedná o samostatný „institucionalizovaný“ vědní obor celosvětově vyučovaný na mnoha univerzitách, s širokými právními souvislostmi. Z vlastní zkušenosti můžu říci, že archeologické nálezy se těší velké popularitě mezi lidmi, paradoxně však se nedá říci, že by archeologie jako taková stála v popředí zájmu právní vědy. Naopak. Například zákon upravující většinu problematiky je přes dvacet let starý, i když mnohokrát novelizován. Realita se však od, často velmi idealizovaných, představ laické veřejnosti poněkud liší. Archeologické výzkumy již nejsou prováděny skupinkami romantiků hledajících skryté poklady. Jak jsem se měl tu čest osobně po několik let přesvědčovat, archeologie je dnes záležitostí profesionálních vědců a badatelů. Jedná se o obor velmi náročný na znalosti, dovednosti, technické požadavky, metodologii výzkumu a schopnost práce s nálezy. V neposlední řadě ale i na fyzickou kondici. Možná právě proto si něco ze své romantické tajuplnosti archeologie přece jen zachovala dodneška.

Z těchto důvodů jsem pojal za hlavní cíl mojí práce popis a vyhodnocení aktuální právní úpravy týkající se provádění archeologických výzkumů, upozornění na její nedostatky a sporné body, jakož i zasazení této relativně úzké skupiny norem do širšího právního kontextu.

Na začátku své práce se snažím definovat základní pojmy, aby byl vůbec možný další výklad. Poměrně podrobně se zabývám i historií jednotlivých právních úprav této oblasti, neboť dle mého názoru historie k archeologii jednoduše náleží.

V rámci samotné právní úpravy se pak věnuji hlavně zákonu o státní památkové péči, resp. jeho třetí části a snažím se o její propojení s nejrůznějšími dalšími právními oblastmi, od problematiky ústavních předpisů, přes ostatní správní normy až po předpisy práva soukromého. Samozřejmě se věnuji i mezinárodním dokumentům, které se týkají dané problematiky.

Úpravě provádění archeologických výzkumů v zahraničí sice úmyslně nevěnuji samostatnou kapitolu, avšak vždy se snažím uvádět zajímavé skutečnosti formou poznámek pod čarou přímo u souvisejícího textu.

Určitým vedlejším cílem je i srovnání mé práce s prací na stejné téma, kterou již dříve vypracoval můj spolužák, kolega a vedoucí z některých mých archeologických praxí, Mgr. Petr Polánka. Zajímalo mne, zda-li ve své práci, za použití stejných právních předpisů a obdobné literatury, která pro toto téma není nikterak bohatá, dospějeme ke stejným závěrům.

Sluší se také v neposlední řadě vyslovit poděkování JUDr. Janě Jurníkové, PhD. za pedagogické vedení mé práce, ochotu, vstřícnost a především notnou dávku trpělivosti.

Ve své práci vycházím z úpravy platné ke dni 1.11.2008

2. ARCHEOLOGICKÉ VÝZKUMY

2.1. Definice

Archeologický (někdy též terénní) výzkum je jedním z klíčových pojmů celé problematiky provádění archeologických výzkumů a považuji za nutné jej definovat a rozčlenit hned na začátku své práce.

Dle mého názoru zdařilá definice archeologického výzkumu je uvedena na webu „Archeologické místo¹“:

„Archeologický výzkum bude pojmově vymezen jako ucelený soubor specializovaných výzkumných a jiných odborných činností zajišťujících vědecké poznání, záchranu, uchování a dokumentaci archeologických nálezů, včetně interpretace jejich kulturní a památkové hodnoty. Archeologické výzkumy budou zahrnovat i sběr movitých archeologických nálezů na povrchu země anebo pod vodou a vyhledávání archeologických nálezů detekčními přístroji.“

Archeologický výzkum je tedy základní metodou poznání předmětu archeologie, ze kterého vyvozuje tato věda poté své závěry a poznání. Jedná se o přímé získávání poznatků analýzou archeologických památek v terénu. Vedle terénního výzkumu existují ještě i jiné metody archeologického poznání, mezi které patří např. metody experimentální archeologie či letecká archeologie. Tyto ostatní metody však nejsou přímo právem regulovány a nemají často ani valný právní dopad. Přesto, že v širším slova smyslu se jedná také o archeologický výzkum, neboli získávání poznatků o předmětu archeologie, ve své práci se budu nadále věnovat pouze archeologickému výzkumu v užším slova smyslu.

2.2. Dělení

Archeologické výzkumy můžeme rozdělit na několik kategorií. Předně je dělíme dle použité metody na archeologické výzkumy destruktivní a nedestruktivní. S ohledem na charakter mají na své okolí větší právní dopad právě výzkumy destruktivní a tomu odpovídá i platná právní úprava. Svoji pozornost v práci věnuji opět spíše tomuto typu výzkumu.

Destruktivní archeologický výzkum

je takový výzkum, při němž je vlastně prováděna odborná destrukce archeologické lokality, přičemž jsou v průběhu tohoto procesu skutečné archeologické památky nahrazeny

¹ <http://www.archeologicke.misto.cz/online/pravo2.htm>

dokumentací. Výzkumem je archeologická lokalita zničena a nelze tedy hovořit o její záchraně ve fyzickém slova smyslu. Tímto způsobem se však v rámci dokumentace nikdy nezachovávají všechna nenávratně mizející data, která tak nemůžou být zachována pro časy budoucí, kdy metody archeologického výzkumu a jeho metodologie budou opět o něco modernější a dokonalejší.

Jedná se o typ výzkumu, který se z povahy věci používá především u záchranných archeologických výzkumů, neboť zde by k destrukci archeologické lokality došlo tak jako tak a tento výzkum je způsob, jak z památky zachovat alespoň co nejdokonalejší a nejkompaktnější dokumentaci.

Nedestruktivní archeologický výzkum

je výzkum probíhající za použití většinou moderních metod, které nenarušují téměř vůbec nebo jen v minimální míře archeologickou lokalitu, která takto zůstává téměř nedotčena i přes to, že posloužila jako zdroj archeologických poznatků. Může se jednat o nejrůznější metody, od jednoduchého povrchového sběru artefaktů, přes prohlédávání lokality za použití detektorů kovů, georadarů, až po použití poměrně složitých geofyzikálních přístrojů měřících geomagnetické pole na různých místech archeologické lokality. Tyto metody se stále vylepšují. Případně se užije destruktivního výzkumu pomocí malých sond, které lokalitu naruší jen v minimální míře a vzájemné souvislosti a ostatní poznatky jsou poté doplňovány metodami výše zmíněnými. Tohoto typu výzkumu by se mělo užívat v co možná největší míře při „běžných“ plošných archeologických výzkumech, kdy nehrozí akutní destrukce lokality a není tudíž nutné ji apriori ničit.

Dále lze výzkumy dělit podle důvodu jejich potřeby a to na záchranné archeologické výzkumy a ostatní archeologické výzkumy. Ostatní archeologické výzkumy ve své práci místy nazývám i jako běžné archeologické výzkumy, je to však způsobeno spíše absencí lepšího pojmosloví, neboť co do četnosti, tak naprostá většina v současnosti prováděných archeologických výzkumů jsou výzkumy záchranné.

Záchranné archeologické výzkumy

jsou výzkumy, jak již bylo naznačeno výše, jejichž potřeba je vyvolána hrozbou zničení lokality řekněme z vnějšího popudu, kdy se na daném místě má provádět např. stavební činnost či kdy hrozí jiné obdobné nebezpečí a je nutné tedy lokalitu „zachránit“

zdokumentováním. Výzkum se provede řízenou odbornou destrukcí archeologické památky dříve, než je tato zničena jiným způsobem, ke kterému by pravděpodobně došlo².

Ostatní archeologické výzkumy

jsou jednoduše řečeno všechny ostatní výzkumy, tedy výzkumy jejichž potřeba je vyvolána řekněme touhou po vědeckém poznání nebo z vnitřního, archeologického popudu. Jedná se většinou o plošné výzkumy archeologicky zajímavých lokalit a jsou prováděny právě pro možnosti komplexního a systematického vědeckého poznání a případně pro vývoj nových metod poznání a dokumentace³. V naprosté většině případů se jedná o dlouholeté výzkumy a jejich rychlost je limitována především množstvím finančních prostředků.

² Například ve Francii se užívá pojmu preventivní archeologie a rozumí se jím předstihová sondáž a případný následný výzkum na lokalitách ohrožených stavbami či jinou činností ohrožující potenciální archeologické situace. Jde tedy o obdobu českého pojetí tzv. záchranných výzkumů.

³ Na Moravě se jedná například o výzkumy Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Těšeticích u Znojma, na Pohansku u Břeclavi a na hradě Rokštejně, výzkum Archeologického ústavu Moravského zemského muzea v Uherském hradišti „Na Valách“ či výzkum Archeologického ústavu AVČR v Mikulčicích.

3. HISTORIE PRÁVNÍ ÚPRAVY

Problematika archeologických nálezů i archeologie jako takové byla vždy v historii pevně spjata s pojmem památky. Nejinak je tomu i v dnešní době, kdy je celá právní úprava provádění archeologických výzkumů a nálezů obsažena v zákoně o státní památkové péči.

Kulturní památka se jako pojem začíná formovat přibližně na přelomu 18.-19. století. Na počátku 19. století se začínají utvářet samostatné vědní obory jako historie, archeologie a muzejnictví a také se v této době utvrzuje pojem památky jako historického dokladu, jenž je vedle historické zprávy, listiny či kroniky dalším zdrojem poznání lidské minulosti. Také se vytváří první způsoby ochrany a úpravy památek.

V 19. století se již v Rakousku-Uhersku objevují první dekrety týkající se nejrůznějších nálezů či snaha o restrikcí vývozu památek, resp. uměleckých předmětů za hranice. Význam památky jako nositele historického faktu pomalu stoupá.

Od počátku 20. století se objevují snahy o vydání památkového zákona, avšak nedaří se je prosadit a i nadále zůstává úpravě ochrany památek nekomplexní, nesystematizovaný až útržkovitý charakter. Problematika archeologických výzkumů je navíc ve sféře památkové péče řešena pouze okrajově a namátkově.

Prvním komplexním předpisem upravujícím problematiku archeologických výzkumů a nálezů na našem území se tak stalo až „protektorátní“ vládní nařízení č. 274/1941 Sb., o archeologických památkách.

3.1. Vládní nařízení č. 274/1941 Sb., o archeologických památkách

Prvním právním předpisem systematicky upravujícím problematiku archeologických výzkumů a nálezů v ČR se stalo vládní nařízení č. 274/1941 Sb. o archeologických památkách. Tento předpis vznikl a byl vydán v době Protektorátu Čechy a Morava. Poprvé upravoval otázky spojené s prováděním archeologických výzkumů a také režim archeologických nálezů získaných jak náhodně, tak i výzkumy prováděnými víceméně moderním způsobem.

Archeologické památky jsou v něm definovány v § 1 jako *„výtvořiny lidských rukou nebo přírodniny užití člověkem, které pocházejí z doby pravěké a raně historické, jsou nebo budou získávány výkopy nebo nahodilými nálezy a jejich zachování je ve veřejném zájmu pro jejich vědeckou, uměleckou nebo vlastivědnou hodnotu.“*

Z dnešního hlediska je tedy předmět ochrany tohoto zákona vymezen poněkud úzce. Stanovením horní hranice stáří nálezu jako památky z doby raně historické a současně nedefinováním tohoto termínu dochází k situaci, že nelze přesně určit, na které památky zákon dopadá. Je pravděpodobné, že například nálezy z doby vrcholného středověku by zřejmě při současném vnímání termínu doby raně historické pod ochranu tohoto nařízení nespadaly. Otázkou je, zda-li byl účel tohoto ustanovení nechat výklad pojmu na flexibilním chápání a vývoji vědy umožňujícím budoucí pružné změny či spíše byl poplatný době. Přelomem doby raně historické a doby historické totiž může být mimo jiné chápána i doba, kdy naše území nadobro opouští germánské kmeny a jejich místo zaujímají kmeny slovanské přibližně někdy v 6.-7. stol. našeho letopočtu. S ohledem na vývoj politické situace na našem území v době vzniku tohoto předpisu se jeví jako pravděpodobné, že by se tehdejší vládnoucí kruhy záměrně snažily poskytnout menší, respektive žádnou ochranu památkám, jež by mohly posilovat národní cítění slovanského obyvatelstva a utvrzovat ho v přesvědčení historicky oprávněného nároku na samostatný a nezávislý československý stát.

§ 2 tohoto nařízení stanoví povinnosti držitelů archeologické památky. V odst. 1 je stanovena povinnost pro toho, kdo má archeologickou památku v moci, aby o ni v mezích řádného hospodaření náležitě pečoval, podrobil se nařízením a strpěl opatření, které na ochranu památky vydá nebo provede příslušný úřad. Odst. 2 zakazuje archeologické památky bez souhlasu příslušného úřadu měnit a ničit. Změnou archeologické památky stanoví i změnu jejího okolí, pokud by rušivě zasahovala do jejího dochovaného zjevu a stavu.

Obávám se, že v ustanovení § 2 odst. 2, poslední věty však nelze hledat současný trend, v němž není důležitá jen archeologická památka jako taková, ale stejnou měrou i její nálezové okolnosti jako zdroj cenných informací a tudíž by mělo být zakázáno měnit a ničit i okolí nálezu památky. Z uvedené dikce nařízení takto nelze usuzovat, protože ustanovení sleduje spíše zachování zjevu a stavu právě a pouze památky jako takové.

Strukturu institucí odpovědných za ochranu archeologických památek stanovilo toto nařízení v § 3-4. Jako vrcholný orgán ve věcech ochrany, výzkumu a výkopů archeologických památek bylo stanoveno ministerstvo školství a národní osvěty. Tomu podléhal a prováděním výzkumu archeologických památek byl pověřen archeologický ústav, který pečoval o využití těchto památek ve službách vědy a národní osvěty. Osvěty tedy pravděpodobně poněkud tendenční, s ohledem na výše uvedené k § 1.

Samotnou ochranu archeologických památek vykonávaly v obvodu své působnosti zemské úřady, které v jednotlivých případech mohly výkon ochrany přenést na okresní úřady.

Provádění archeologických výzkumů bylo upraveno v § 5. K výkopům archeologických památek a s nimi souvisejícím odborným úkonům byl oprávněn výhradně archeologický ústav. Muzea a jiné vědecké instituce, které trvale měly k ruce vědecky školené odborníky, mohly provádět samostatně výkopy se souhlasem archeologického ústavu a za podmínek jím stanovených. U zahraničních muzeí či jiných vědeckých institucí bylo takové rozhodnutí vyhrazeno ministerstvu školství a národní osvěty.

Na pozemcích, které byly ve veřejné správě nebo ve veřejném užívání šlo provádět výkopy jen v dohodě s příslušným úřadem. U jiných pozemků rozhodoval a podmínky provedení výkopu stanovoval zemský úřad, nedošlo-li k dohodě s jejich držiteli.

Problematika náhodného nálezu byla upravena v § 6. Náhodný nález archeologické památky musel být hlášen nejpozději do druhého pracovního dne po tom, kdy se o nálezu dotyčný dověděl, a to archeologickému ústavu, starostovi obce nebo četnické stanici. Starosta obce, příp. četnická stanice měla vyrozumět neprodleně archeologický ústav nebo jeho nejbližšího zástupce. Hlášením byli povinni nálezce, ten, co práce vedl a ten, kdo měl pozemek v moci, neboli držitel pozemku. Splnění povinnosti ohlášení jedním povinným osvobodilo od stejné povinnosti i všechny ostatní.

Nález a naleziště pak musely být ponechány beze změny až do ohledání zástupcem archeologického ústavu a to nejdéle po čtyři dny ode dne hlášení, pokud se tak mohlo stát bez újmy nálezce nebo bez značných nákladů či škod.

Hrozilo-li nebezpečí z prodlení, mohl zástupce archeologického ústavu zaříditi na nalezišti vše, co bylo potřeba pro okamžitou ochranu nálezce a to ještě před rozhodnutím zemského úřadu dle § 2 odst. 1.

Movité archeologické památky získané výkopy podle § 7 připadaly do vlastnictví Protektorátu Čechy a Morava. Ten byl však povinen nahradit vlastníku pozemku u archeologických památek z drahých kovů, nebo jiných drahých surovin obecnou cenu hmoty. U nabývání vlastnictví k nálezům náhodným odkazovalo vládní nařízení na tehdejší předpisy občanského práva. Zemský úřad však mohl takto nalezenou archeologickou památku vykoupit pro Protektorát Čechy a Morava, a to za náhradu obecné ceny drahé suroviny a za přiměřenou náhradu vzniklých výdajů a škod. Přiměřeně vyšší náhrada mohla být přiznána jen

v případech hodných zvláštního zřetele. Zemský úřad také mohl nařídít odevzdání nalezené památky ještě před zaplacením této náhrady.

Archeologické památky ve vlastnictví Protektorátu Čechy a Morava byly zpravidla svěřovány veřejným sbírkám. Muzea a jiné vědecké instituce měly archeologické památky získané vlastními výkopy v trvalé úschově, pokud ministerstvo školství a národní osvěty neučinilo v jednotlivých případech jiné rozhodnutí.

Za škodu vzniklou prováděním rozhodnutí nebo opatření příslušného úřadu či archeologického ústavu anebo výkopy náležela poškozenému náhrada a v případech zvláštního zřetele hodných i náhrada ušlého zisku. Náhradou byl povinován Protektorát Čechy a Morava a v případě výkopů instituce, která výkopy prováděla. Pokud o náhradě nedošlo k dohodě, předpis odkazoval na příslušný okresní soud, v jehož obvodu škoda vznikla. Taktéž činil v případech náhrady za získané nebo vykoupené archeologické památky dle § 7. V jiných případech nebylo možné nároky na náhradu majetkové újmy, vyplývající z provádění tohoto nařízení, uplatňovat.

Pro případ přestupku proti tomuto nařízení, příkazu nebo zákazu podle něj vydaných trestal okresní úřad, bez újmy stíhání a potrestání trestním soudem, pokutou až do výše 300.000,- K nebo trestem vězení do šesti měsíců, přičemž trest vězení měl být jako náhradní pro případ nedobytnosti uložené pokuty, podle míry zavinění. Přípustné bylo rovněž propadnutí věci jako předmětu trestného činu, ve prospěch Protektorátu Čechy a Morava. Propadnutím však nesměly být dotčeny práva třetích osob na trestném činu nezúčastněných. Výše pokuty byla na tehdejší dobu a poměry jistě poměrně přísná a hodně vysoká.

Vládní nařízení č. 274/1941 Sb. bylo zrušeno až zákonem č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách, který se stal prvním zvláštním zákonným předpisem komplexně upravujícím problematiku památkové péče na území Československa.

3.2. Zákon č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách

Účelem zákona č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách bylo upravit ochranu kulturních památek, jejich využití a péči o ně pro jejich kulturně politický význam tak, aby památky byly zachovány, řádně spravovány, účelně společensky využity a zpřístupněny lidu a staly se tak významnou součástí kulturního a hospodářského života socialistické společnosti.

Zákon stanovil, že bylo občanskou povinností každého, aby byl ochraně památek nápomocen.

Zajímavé je pak, jak § 2 tohoto zákona definoval kulturní památku. Jednalo se o „kulturní statek, který je dokladem historického vývoje společnosti, jejího umění, techniky, vědy a jiných oborů lidské práce a života, nebo jest jí dochované historické prostředí sídlištních celků a architektonických souborů, nebo věc, která má vztah k význačným osobám a událostem dějin a kultury.“ Památkou byl i soubor kulturních statků a věcí, i když některé z nich nebyly památkami.

Část třetí zákona 22/1958 Sb. obsahuje zvláštní ustanovení o výzkumech a výkopech památek archeologických. K provádění archeologických výzkumů byly oprávněny jen Archeologický ústav Československé akademie věd a v dohodě s ním ta muzea, u nichž byly trvale činí vědecky školení odborníci. Výjimku mohlo povolit ministerstvo školství a kultury po dohodě s Archeologickým ústavem ČSAV.

Výzkumy a výkopy se prováděly po předchozí dohodě s vlastníkem či uživatelem nemovitosti, na níž měly být práce provedeny. V případě, že k takové dohodě nedošlo, rozhodoval opět výkonný orgán krajského národního výboru, zda-li vlastník (či uživatel) nemovitosti byl povinen strpět provedení výzkumu a výkopu a taktéž určoval podmínky, za nichž měly být práce provedeny.

Problematika náhodných nálezů archeologických památek byla upravena v § 16. Podle tohoto ustanovení musely být takové nálezy hlášeny Archeologickému ústavu ČSAV a krajskému muzeu. Hlášením byli povinni nálezce, vedoucí prací, při nichž byly památky nalezeny a vlastník nemovitosti či organizace, která nemovitost spravovala. Nález museli nahlásit nejpozději druhého dne potom, kdy se o něm dozvěděli. Hlášením jedné osoby byly ostatní od ohlašovací povinnosti osvobozeni.

Nález a naleziště nálezů muselo být ponecháno beze změny až do ohledání zástupcem Archeologického ústavu ČSAV nebo krajského muzea. Takto se mělo stát nejpozději do tří dnů ode dne hlášení. Hrozilo-li nebezpečí z prodlení, mohl zástupce těchto institucí zařídit na nalezišti vše, co bylo potřeba pro okamžitou ochranu nálezů.

Důležité ustanovení upravující majetkové poměry a vlastnictví archeologických památek je § 17. Veškeré movité archeologické památky, jež byly získány výkopy nebo náhodnými nálezy se stávaly národním majetkem a ukládaly se do muzeí.

Výkonný orgán okresního národního výboru přiznal v případě památky z drahého kovu nebo jiných cenných surovin nálezci odměnu až do výše běžné ceny hmoty, z níž byla nalezená památka zhotovena. V ostatních případech přiznal stejný orgán nálezci nálezně ve

výši 10% muzejní ceny nálezů. Nálezné však mohl přiměřeně snížit, bylo-li by plné nálezné nepřiměřeným ziskem.

Za škodu způsobenou výzkumy a výkopy nebo opatřeními potřebnými pro ochranu nálezů příslušela poškozenému náhrada z prostředků Archeologického ústavu ČSAV nebo z prostředků té organizace, která prováděla výzkum. Opět, nedošlo-li k dohodě o náhradě, rozhodoval o její výši výkonný orgán okresního národního výboru.

Zákon č. 22/1958 Sb. byl nahrazen zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, který, ač mnohokrát novelizován, platí dodnes.

4. ÚSTAVNÍ ZÁKLADY

Základy úpravy provádění archeologických výzkumů a problematiky archeologických nálezů je nutno hledat již v ústavních předpisech. Konkrétně v ústavním zákoně č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen Ústava) a Listině základních práv a svobod (dále jen LZPS). Svým charakterem se jedná o ustanovení velmi generalizovaná a nekonkrétní. Přesto tvoří jakýsi „ideový základ“ celé problematiky.

4.1. Ústava České republiky

Již v preambuli Ústavy stojí psáno: *„My občané České republiky...odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní dědictví, hmotné a duchovní bohatství, ... přijímáme tuto Ústavu České republiky“*.

Čl. 1 odst. 1 Ústavy můžeme také považovat za ustanovení dotýkající se dané problematiky, neboť právo znát svoji minulost jistě náleží k základním kulturním právům a svobodám člověka a občana. Týká se to však spíše památkové péče v širším slova smyslu, než jen archeologie.

Pro proces uplatňování památkové péče jako celku také důležitý čl. 2 odst. 3, který stanoví meze uplatnitelnosti státní moci.

Základní povinnost státu dbát o ochranu přírodního bohatství a tedy i o archeologické památky, je stanovena v čl. 7 Ústavy a konečně čl. 10 Ústavy řeší případnou kolizi rozdílných úprav našich zákonů a mezinárodních smluv, které ČR přijala jako součást svého právního řádu.

4.2. Listina základních práv a svobod

LZPS je narozdíl od Ústavy, která upravuje spíše organizační základy fungování státních institucí, už poněkud konkrétnější co se týče ustanovení dotýkajících se problematiky památek.

Čl. 2 odst. 2 a 3 už nám pouze opakuje meze použitelnosti státní moci, které stanovila již Ústava.

Pojem vlastnictví a vlastnického práva hraje v případě úpravy památkové péče, v úpravě provádění archeologických výzkumů a také při úpravě nakládání s archeologickými památkami velkou roli. De facto celý čl. 11 LZPS lze vztáhnout i na úpravu vlastnictví

památek. Především však jeho odst. 2, který určuje že existuje majetek, který může být jen ve vlastnictví státu, obce nebo určených právnických osob a vlastně tak stanoví možnou výjimku z odst. 1. Dále pak odst. 3 zakazuje zneužití vlastnictví na újmu práv druhých nebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy a tím stanoví opět meze, ve kterých mohou vlastníci svých práv využívat. Odst. 4 poté určuje všeobecné podmínky, za kterých je možné vlastnictví, resp. vlastnické právo omezit.

Čl. 34 LZPS stanoví právo na přístup ke kulturnímu bohatství, což už je ustanovení cíleně zaměřené i na historické památky, avšak s jeho konkretizací odkazuje na zákonnou úpravu.

Kulturní památky včetně archeologických nalezišť jsou, jak je výslovně uvedeno v § 1 odst. 1 zákona o státní památkové péči, významným činitelem životního prostředí. A na příznivé životní prostředí má dle čl. 35 odst. 1 LZPS právo každý.

Ustanovení čl. 35 odst. 3 poté konkretizuje omezení vlastnického práva z čl. 11 odst. 3 LZPS tak, že určuje způsob, kterým nesmí být vlastnictví zneužíváno. Mimo jiné nikdo nesmí činit tak, aby poškozoval kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

Čl. 41 poté stanoví, kterých ustanovení LZPS se lez domáhat pouze v mezích zákonů, která tato ustanovení provádějí a není možno se jich tedy domáhat přímo. Mezi tyto ustanovení řadí i čl. 35 LZPS, avšak je s podivem, že již ne čl. 34, který je smyslově velmi obdobný čl. 35. Pravděpodobně se však bude jednat jen o formální nedokonalost či optickou asymetrii, jejíž význam nebude v praxi příliš markantní. Odkaz na zákonnou konkretizaci je u čl. 34 obsažen již v něm samotném a těžko se půjde domáhat práva přístupu ke kulturnímu bohatství jen na základě všeobecného ustanovení čl. 34 odst. 2, které sice garantuje podmínky přístupu kulturnímu bohatství, které však před tím musí být určeny zákonem. (zák. č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči).

5. ZÁKON O STÁTNÍ PAMÁTKOVÉ PÉČI

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (dále jen PamZ) je jedním z pramenů správního práva. Je dalším předpisem v řadě, který, spolu s jeho prováděcí vyhláškou ministerstva kultury č. 66/1988 Sb., komplexně upravuje problematiku kulturních památek. Problematiku archeologických výzkumů a nálezů řeší ve své části třetí, čímž celou oblast řadí do sféry ochrany památek a do působnosti státní památkové péče, stejně jak to činil již zákon předcházející. PamZ upravuje i pravomoc a působnost správních orgánů v oblasti státní památkové péče⁴ a zakotvuje také sankce a nápravná opatření pro případ porušení stanovených povinností.

Jak demonstruje § 1 PamZ, prostřednictvím tohoto zákona stát chrání kulturní památky jako nedílnou součást kulturního dědictví lidu, svědectví jeho dějin, významného činitele životního prostředí a nenahraditelné bohatství státu.

Účelem zákona je vytvořit všestranné podmínky pro další prohlubování politickoorganizační a kulturně výchovné funkce státu při péči o kulturní památky, o jejich zachování a vhodné využívání, aby se podílely na rozvoji kultury, umění, vědy a vzdělávání, formování tradic a vlastenectví, na estetické výchově pracujících a tím přispívaly k dalšímu rozvoji společnosti.

Znění tohoto ustanovení je dnes již veskrze neaktuální díky poplatnosti době, kdy byl zákon schvalován a vydán. Přesto smyslově základní vymezení předmětu státní památkové péče nese i dnes. Hlavně však výslovně přiřazuje památkám funkci nedílné součásti významného činitele životního prostředí a tím jim zaručuje ochranu na úrovni ústavních předpisů.

Pro problematiku archeologie je též důležitý § 2 definující kulturní památku a tím nepřímou i památku jako takovou, která je hlavním objektem jak památkové péče, tak velmi často i základním objektem archeologických výzkumů. Neboť archeologický výzkum znamená zjednodušeně řečeno objevování a dokumentaci movitých a nemovitých památek, jako dokladů historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti.

⁴ Neboli péče státu o kulturní památky, jak definuje § 1 odst. 2 PamZ.

6. OPŘÁVNĚNÍ K ARCHEOLOGICKÝM VÝZKUMŮM

Provádění archeologických výzkumů není živností, neboť zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve svém § 3 odst. 1 písm. e) tuto činnost výslovně jako živnost vylučuje. Na provádění archeologických výzkumů se tedy živnostenský zákon nevztahuje, bez ohledu na to, kdo archeologický výzkum provádí. Je tomu tak z toho důvodu, že jejich podřízení živnostenskému zákonu by bylo nevhodné vzhledem k povaze této činnosti a jednak proto, že provádění archeologických výzkumů pro svůj zcela specifický význam vyžaduje zvláštní, náročnější samostatnou zákonnou úpravu, která je obsažena v PamZ.

Právo provádět archeologické výzkumy náleží subjektům, které můžeme rozdělit do 3 kategorií podle titulu z něhož jsou oprávněny výzkumy činit:

- 1) *subjekty, které jsou oprávněny provádět archeologické výzkumy ze zákona (ex lege)*
- 2) *subjekty, které jsou oprávněny provádět archeologické výzkumy na základě povolení*
- 3) *subjekty, které jsou oprávněny provádět archeologické výzkumy na základě oznámení*

6.1. Subjekty, které jsou oprávněny provádět archeologické výzkumy ze zákona (ex lege)

Přímo ze zákona má právo provádět archeologické výzkumy jedině Archeologický ústav Akademie věd České republiky (dále jen AÚ AVČR)⁵. PamZ sice v § 21 odst. 1 hovoří o jednom archeologickém ústavu, v praxi se ale jedná o jeho dvě samostatné pracoviště, jedno se sídlem v Praze a druhé v Brně, s vymezenou teritoriální působností.

⁵ Obdobnou instituci můžeme nalézt téměř ve všech zemích EU. Jako příklad můžu uvést:

INRAP (Institut National de Recherches Archéologiques Préventives), Francie - Tato instituce je regionálními pracovišti Ministerstva kultury informována o chystaných stavebních akcích na konkrétní lokalitě a současně požádána o zajištění preventivního výzkumu na této lokalitě INRAP následně podrobí danou lokalitu intenzivní sondáži, hrazené z prostředků investora, a následně na základě těchto zjištění buď je nebo není proveden vlastní výzkum lokality. O tento výzkum může investor požádat jakékoli archeologické pracoviště, včetně zahraničních, které má od Ministerstva kultury povolení k provádění archeologických výzkumů. I vlastní výzkum je hrazen investorem stavby, stejně jako v ČR tvoří výjimku nepodnikající fyzické osoby (např. stavba rodinného domu apod.).

Zajímavostí je sdělení současného ředitele INRAP na přednášce o preventivní archeologii ve Francii, že jeho cílem je zabránění aplikace podle jeho slov "amerického modelu" archeologie ve Francii, kdy terénní výzkumy podnikají na jedné straně univerzity, ovšem bez dostatečných finančních prostředků, na druhé straně pak soukromí badatelé s dostatkem prostředků, ale s minimální ochotou výsledky svých výzkumů zprostředkovat jiným archeologickým institucím a informovat o nich např. na vědeckých konferencích.

ROB (Rijkdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek), Nizozemí

ENGLISH HERITAGE, Velká Británie – s jistými výhradami tamtéž i IFA (Institute of Field Archeologists)

Akademie věd České republiky (dále jen AVČR) je organizační složkou České republiky a byla zřízena zákonem č. 283/1992 Sb., o Akademii věd České republiky. Prostřednictvím svých pracovišť, které mají status veřejné výzkumné instituce dle zákona č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích, uskutečňuje AVČR výzkum. Mezi tyto pracoviště patří i obě pracoviště AÚ AVČR. Sídlem AVČR je Praha a financována je tato instituce ze státního rozpočtu ČR.

Archeologický ústav AVČR se také vyjadřuje k ochraně archeologického dědictví, jak jej zavádí ÚArcheo, v řízeních vedených podle zvláštních právních předpisů – je tedy tím, kdo správnímu orgánu, který toto řízení vede, poskytuje odborné podklady pro jeho rozhodnutí, pokud je tento zvláštní právní předpis vyžaduje. Příkladem takového řízení je řízení, v němž je vydáváno rozhodnutí o stanovení průzkumného území pro vyhledávání a průzkum ložisek ropy nebo zemního plynu, v němž mohou být stanoveny podmínky týkající se, mimo jiné, ochrany archeologického dědictví⁶. Odborné vyjádření pro stanovení těchto podmínek poskytuje AÚ AVČR. Může tak učinit jak na základě žádosti Ministerstva životního prostředí (které toto řízení vede), tak i z vlastní iniciativy.

6.2. Subjekty, které jsou oprávněny provádět archeologické výzkumy na základě povolení

Ministerstvo kultury (dále jen ministerstvo) může na žádost v odůvodněných případech po dohodě s AVČR povolit provádění archeologických výzkumů také:

- vysokým školám, pokud výzkumy provádějí při plnění svých vědeckých nebo pedagogických úkolů
- muzeím
- jiným organizacím
- fyzické osobě

Tyto subjekty však musí mít pro odborné provádění archeologických výzkumů potřebné předpoklady. Těmito předpoklady se rozumí odborná kvalifikace fyzické osoby žádající o udělení povolení, nebo odborná kvalifikace fyzické osoby, která je v pracovním nebo jiném obdobném poměru k osobě žádající o udělení povolení (vysoká škola, muzeum, jiná organizace).

⁶ § 4e GeolZ

Prostřednictvím těchto osob bude zajištěna odbornost provádění archeologických výzkumů. Pro odbornou kvalifikaci je nutné splnit

jak personální předpoklady:

- formální kvalifikaci, což je vysokoškolské vzdělání získané studiem v akreditovaném magisterském studijním programu⁷ v oblasti společenských věd se zaměřením na archeologii
- 2 roky odborné praxe.

Tyto podmínky jsou podmínky kumulativní, musí být tedy splněny obě. Pro odbornou kvalifikaci nestačí, je-li splněna pouze jedna z podmínek.

tak materiální předpoklady:

- vybavení laboratorním zařízením
- vybavení prostory nezbytně nutnými pro vědecké poznání a dokumentaci archeologických nálezů a dočasné uložení movitých archeologických nálezů.

Není však vyloučeno, aby provádění případných vysoce odborných laboratorních či konzervátorských prací bylo zajištěno smluvně s jinou oprávněnou osobou či jiným subjektem, který se danou problematikou přímo specializuje⁸.

AÚ AVČR je do procesu povolování provádění archeologických výzkumů zahrnut z toho důvodu, že se jedná o subjekt, který má zřejmě nejvíce informací o regionu, ve kterém má žadatel potenciálně působit, o počtu a specializaci dalších oprávněných organizací působících na tomto území a o četnosti a případných či očekávaných archeologických výzkumů v dané oblasti. V neposlední řadě pak AÚ AVČR zná i kvalitu práce žadatele, resp. jeho zaměstnanců, nejčastěji z jejich předchozího působení, stejně jako kvalitu jejich nálezových zpráv o jednotlivých archeologických výzkumech z minulosti.⁹

⁷ dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, především dle § 46

⁸ Polánka, P. Právní aspekty provádění archeologických výzkumů – diplomová práce. Brno: rkp., 2006, str. 10.

⁹ tamtéž

Povolení k provádění archeologických výzkumů

Pro subjekty, jimž bylo uděleno ministerstvem povolení k provádění archeologických výzkumů, používá zákon legislativní zkratku „oprávněná organizace“¹⁰. Toto povolení je udělováno ve správním řízení a má podobu správního aktu. V souladu s § 1 odst. 2 správního řádu (dále jen SpŘ), vzhledem k faktu, že PamZ nikterak blíže nestanoví odlišný postup, se na toto řízení subsidiárně použijí ustanovení SpŘ, jako předpisu obecného.

Takto je tomu však až od účinnosti posledních novelizací PamZ, tedy od 1.7.2008. Před tímto datem § 44 PamZ aplikaci SpŘ při řízení o udělování povolení k provádění archeologických výzkumů výslovně vylučoval. Bohužel, aniž by sám blíže stanovil jiný postup. Ustanovení § 1 odst. 2 nového SpŘ výslovně stanoví subsidiární použití SpŘ pro případy, není-li stanoven v zvláštním zákoně (tedy v PamZ) postup jiný. V PamZ však jiný postup stanoven není a proto dle mého názoru nebylo možné vyloučit aplikaci SpŘ na toto řízení dle § 44 PamZ.

Taktéž § 177 odst. 1 SpŘ nelze vykládat jako připuštění možnosti vyloučit aplikaci SpŘ zvláštním zákonem, aniž by tento zákon obsahoval vlastní úpravu, neboť podle tohoto ustanovení se jedná o aplikaci zásad správního řádu (§ 2 - 8 SpŘ) pouze v případě, že zvláštní zákon aplikaci SpŘ vyloučí, avšak sám obsahuje úpravu jinou, která ovšem těmto zásadám neodpovídá. Pak se sice SpŘ jako celek nepoužije, ale je nutné na řízení použít tyto základní zásady. Zásady obsažené v § 2 - 8 SpŘ se tedy na výkon veřejné správy aplikují vždy.

Zákaz aplikace SpŘ by v tomto případě v důsledku také znamenal například možnost správního orgánu nedodržovat lhůty určené pro správní řízení, jeho základní zásady a případně i nemožnost použití opravných prostředků apod., což by narušovalo ústavně zakotvený princip právní jistoty a odporovalo smyslu nového SpŘ, jakožto ústřední úpravy správního řízení.

K dokreslení celého stavu je nutné také upozornit na fakt, že původně se § 44 PamZ, který vylučoval použití SpŘ při řízení podle § 21 odst. 2 (povolování) a odst. 4 (odnímání) PamZ, vztahoval i na řízení ministerstva o odnětí oprávnění k provádění archeologických výzkumů, které bylo upraveno v § 21 odst. 4 PamZ, avšak novelizací PamZ zákonem č. 18/2004 Sb. se ustanovení o odnímání povolení dostalo do § 21 odst. 5 PamZ, což ovšem již nebylo zohledněno v § 44 PamZ, který stále odkazoval na § 21 odst. 2 a 4 PamZ. V odst. 4

¹⁰ Seznam oprávněných organizací je možné nelézt na stránkách Ministerstva kultury dostupných z: <http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=1946>

příslušného ustanovení však již žádné řízení zmíněno není a tato mezera v zákoně nemohla být v žádném případě nahrazena pouhopouhou interpretací aplikujícího orgánu, jak se místy mylně uvádělo, neboť tomu odporuje další ústavní princip stanovící povinnost aplikovat státní moc jen a pouze v mezích zákona.

Celá úprava použití SpŘ a dualismus procesních režimů působil velmi nekonzistentně a v dnešní době ztrácel opodstatnění (hlavně po vydání nového SpŘ). Můj názor podtrhuje i nález Ústavního soudu ČR č. 240/2005 Sb., který zrušil část tohoto ustanovení a z jeho režimu vyňal prohlašování věcí za kulturní památky, které bylo od té doby podřízeno režimu SpŘ.

Řízení o udělení povolení se zahajuje výlučně na návrh (žádost). Splnění personálních a materiálních předpokladů je předmětem dokazování v řízení. Obligatorně se předepisuje ministerstvu dohoda s AVČR (nikoliv však s AÚ AVČR). Vzhledem k tomu, že ministerstvo i AVČR jsou organizační složky státu¹¹, jedná se tedy o dohodu v rámci jednoho subjektu – státu. Dohoda mající reálně jen jednu smluvní stranu ovšem není pojmově možná. Jedná se tedy spíše o právní úkon AVČR, kterým dává tato instituce souhlas s udělením povolení k provádění archeologických výzkumů konkrétnímu žadateli. PamZ taktéž nepředepisuje formu této dohody, ale s ohledem na zásadu písemnosti českého správního řízení lze mít za to, že by tato dohoda měla mít formu písemnou.

V povolení k provádění archeologických výzkumů může ministerstvo stanovit podmínky. Lze se tak domnívat na základě § 21 odst. 5 PamZ, který předpokládá existenci stanovených podmínek a jednak, jak uvádí komentář k PamZ: „...z pojetí povolení v teorii správního práva, kde je chápáno jako správní akt, jímž správní orgán nejen rozhoduje o oprávnění adresáta povolení, nýbrž může také stanovit meze výkonu činnosti, již adresátovi povoluje, a to zpravidla formou podmínek.“¹²

Na získání oprávnění k provádění archeologických výzkumů však není právní nárok. Jeho udělení je otázkou správního uvážení ministerstva. V současné chvíli, kdy je v ČR provádění archeologických výzkumů poměrně silně regulovanou činností a není v této oblasti možné (resp. žádoucí) uplatňování principů volného trhu a hospodářské soutěže (např. fungování konkurence, snižování nákladů apod.), může svoji roli v rámci udělování tohoto

¹¹ dle § 3 odst. 1 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku české republiky a o jejím vystupování v právních vztazích

¹² Zidek, M., Klusoň, J. Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem, Praha: ABF – nakladatelství ARCH, 2005, str. 89.

povolení hrát i právní forma žadatele. Může dojít k situaci, že obchodní společnost, jež by tuto činnost měla v plánu provozovat primárně jako podnikání¹³, tedy jako činnost provozovanou samostatně podnikatelem, vlastním jménem a na vlastní odpovědnost, ale hlavně za účelem dosažení zisku¹⁴, by toto oprávnění nezískala, protože by to mohlo být v rozporu s veřejným zájmem¹⁵.

§ 21 odst. 6 PamZ v souvislosti s § 14a odst. 5 písm. b) PamZ nově zavádí do problematiky pojem „uchazeč“. Jedná se o fyzickou osobu, na kterou se vztahuje postup při uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti podle zákona o uznávání odborné způsobilosti (dále jen ZUOK)¹⁶.

Uchazeči udělí ministerstvo povolení k provádění archeologických výzkumů (na území ČR) dle § 21 odst. 2, pokud mu uzná jeho odbornou kvalifikaci. V případě řízení o povolení k provádění archeologických výzkumů pro uchazeče se toto řízení vede společně s řízením o uznání odborné kvalifikace¹⁷.

Ministerstvo je oprávněno uložit v řízení o uznání odborné kvalifikace podle ZUOK tzv. kompenzační opatření upravené v § 10 ZUOK, kterým je buď složení rozdílové zkoušky¹⁸ nebo absolvování adaptačního období. Uznávací orgán, tedy ministerstvo, může po uchazeči požadovat splnění pouze jednoho kompenzačního opatření. Ministerstvo zároveň určí rozsah rozdílové zkoušky či délku adaptačního období a oblasti, jejichž znalost je nezbytná pro provádění archeologických výzkumů.

¹³ V České republice však již funguje několik organizací poskytujících komplexní archeologický servis, které podléhají režimu ObchZ. Jedná se například o společnosti Terraverita, s.r.o. a Osina Archo s.r.o. Způsob jejich fungování a práce, včetně právních aspektů by však stál za samostatným rozbor.

¹⁴ § 2 odst. 1 ObchZ. Otázkou do diskuze však zůstává, zda-li by bylo žádoucí, aby se oprávněnou organizací mohla stát například velká stavební firma, který si zřídí plnohodnotné archeologické oddělení pro provádění výzkumů na svých „akcích“, tedy ne jako podnikatelskou činnost, ale jako doplňující součást jiných jejích aktivit, nebo jestli je tento stav dlouhodobě neudržitelný a je nutné, aby výzkumy prováděl jiný, řekněme nezávislý, subjekt?

¹⁵ Například ve Francii byl s nástupem ekonomického liberalismu ve koncem 90. let učiněn pokus zavést do archeologie hospodářskou soutěž a rozdělit ji do dvou kategorií – na vědeckou, hrazenou ze státních zdrojů, a na záchrannou (preventivní), placenou investory a fungující na základě tržních principů. Po silném odporu z řad odborníků tuto koncepci vláda odvolala a vypracovala koncepci, v níž ústřední roli hrály státní garance.

¹⁶ § 1 ZUOK, podle tohoto zákona je totiž provádění archeologických výzkumů tzv. regulovanou činností (§ 3 ZUOK. Tento zvláštní právní režim se však vztahuje jen na fyzické osoby.

¹⁷ § 25 ZUOK

¹⁸ Teoretické a praktické oblasti, které tvoří obsah vzdělání a přípravy vyžadované v ČR pro provádění archeologických výzkumů jsou stanoveny v příloze 4 PamZ.

Školu, na které má být rozdílová zkouška složena určí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na žádost ministerstva ve lhůtě 1 měsíce od doručení této žádosti.

Adaptační období uchazeč absolvuje pod dohledem odborně způsobilé fyzické osoby odbornou praxí v oboru provádění archeologických výzkumů vykonanou u AÚ AVČR nebo oprávněné organizace.

Jestliže na základě shromážděných podkladů dospěje ministerstvo k závěru, že odbornou kvalifikaci uchazeče nelze uznat, žádost zamítne. V případě, že uchazeč nesloží ministerstvem uloženou rozdílovou zkoušku (neboli nesplní kompenzační opatření), lze na základě výkladu § 24 odst. 2 in fine ZUOK soudit, že odborná kvalifikace uchazeče je sice uznána, avšak uchazeč není k provádění archeologických výzkumů odborně způsobilý a tudíž není oprávněn je provádět.

Odnětí povolení k provádění archeologických výzkumů

Jestliže oprávněná organizace poruší stanovené podmínky, pak jí může, ale nemusí ministerstvo povolení k provádění archeologických výzkumů odejmout. Jestliže tak ministerstvo učiní, musí tak učinit opět po dohodě s AVČR. Odejmutí povolení ministerstvo činí správním rozhodnutím, na které se opět vztahuje správní řád.

Důvodem pro odnětí povolení může být pouze porušení podmínek, za kterých bylo povolení uděleno. Komentář¹⁹ k ustanovení § 21 odst. 5 uvádí, že se tedy jedná výlučně o podmínky stanovené ve výroku rozhodnutí (povolení) a jiné porušení právních předpisů nebo dohody podle poslední věty § 21 odst. 2 PamZ nezakládá oprávnění ministerstvu odejmout oprávněné organizaci povolení. Jako příklad komentář uvádí, že pozbude-li oprávněná organizace personální předpoklady pro zajištění odbornosti provádění archeologických výzkumů, a i přesto dále archeologické výzkumy provádí, nelze jí povolení odejmout, pokud nebyl požadavek personálních předpokladů ve výroku povolení konkretizován formou podmínek.

V tomto bodu však s komentářem nemohu souhlasit a na základě logického a teleologického výkladu příslušného ustanovení se domnívám, že zákonné podmínky jsou také podmínky za kterých bylo povolení uděleno a to i v případě, že ve výroku povolení konkretizovány nebyly a nelze je tedy tímto způsobem eliminovat.

¹⁹ Zídek, M., Klusoň, J. Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem, Praha: ABF – nakladatelství ARCH, 2005, str. 89-90.

Podmínky ve výroku jsou až jakousi případnou nástavbou nad podmínky zákonné. Povinnost stanovit ve výroku povolení podmínky stanovená ministerstvu není. Uvádět zákonné požadavky na oprávněnou organizaci ve výroku povolení by bylo zbytečné, neboť tyto podmínky jsou stanoveny pevně v zákoně pro všechny oprávněné organizace stejně. Pozbude-li tedy oprávněná organizace personální nebo materiální předpoklady pro zajištění odbornosti provádění archeologických výzkumů stanovené zákonem, zakládá tato skutečnost pravomoc ministerstvu, aby po dohodě s AVČR příslušné povolení odejmulo. Jinak by mohlo docházet k situacím, kdy by archeologické výzkumy prováděly organizace, které sice povolení získaly, požadované předpoklady však poté ztratily a nebylo by možné nijak jim v dalším pokračování profesionálně nezabezpečených výzkumů zabránit.

Na patřičné ustanovení nelze takto striktně aplikovat zužující výklad, v jehož důsledku by mohlo docházet k nemožnosti zamezení protiprávního stavu.

Opravné prostředky

Opravným prostředkem proti rozhodnutí ministerstva je dle § 152 SpŘ rozklad²⁰, kterým je zvláštním druhem řádného opravného prostředku²¹.

Přípustná je (po vyčerpání řádných opravných prostředků, § 68 pís. a) SŘS) i žaloba podle § 65 a násl. SŘS, kterou se může ten, kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen úkonem (rozhodnutím) správního orgánu, domáhat zrušení takového rozhodnutí, popřípadě vyslovení jeho nicotnosti.

Otázkou však je, na základě čeho by se dotyčný domáhal zrušení rozhodnutí o neudělení povolení k provádění archeologických výzkumů. Jak již bylo uvedeno výše, tak na získání tohoto oprávnění nevzniká právní nárok²². Žalobce by mohl namítat nezákonnost rozhodnutí ministerstva, vady řízení, nebo překročení zákonem stanovené meze nebo zneužití

²⁰ Ministerstvo kultury je ústředním správním úřadem v souladu s § 1 zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky.

²¹ Vedral, J. Správní řád - komentář. Praha: Polygon, 2006, str. 851.

²² což nepřímo vyplývá teleologickým výkladem z nutnosti dohody Ministerstva kultury a AVČR při procesu udělování povolení. Pokud by na přiznání povolení vznikal nárok splněním zákonných podmínek, tato dohoda, stejně jako celé ustanovení, by naprosto ztrácela smysl. Zde se jednoznačně jedná o institut správního uvážení. Podrobněji se tímto tématem zabývá Skulová, S. Správní uvážení – základní charakteristika a souvislosti pojmu. Brno: MU, 2003, s. 66-72.

správního uvážení (§ 78 odst. 1 SŘS)²³. Žaloba směřující pouze proti důvodům rozhodnutí by byla dle § 68 pís. d) SŘS nepřijatelná²⁴.

Vztahy oprávněné organizace a AVČR

Samotné povolení udělené Ministerstvem kultury oprávněné organizaci automaticky právo na provádění archeologických výzkumů ještě nedává. Oprávněná organizace musí nejdříve uzavřít s AVČR (opět nikoliv s AÚ AVČR, ale pravděpodobně v praxi bude mít tuto agendu na starosti AÚ AVČR) dohodu o rozsahu a podmínkách provádění archeologických výzkumů²⁵. V praxi se bude zřejmě jednat nejčastěji o specifikaci území, na kterém může oprávněná osoba archeologické výzkumy provádět a za jakých podmínek. Podmínky obsažené v této dohodě však nejsou podmínkami, které byly oprávněné organizaci stanoveny v povolení ministerstvem.

Jestliže oprávněná organizace poruší podmínky stanovené v dohodě s AVČR, nezakládá tato skutečnost oprávnění Ministerstva kultury k odejmutí povolení, nýbrž je nutno aplikovat důsledky v mezích soukromoprávních.

Zde záleží na smluvních ujednáních sjednaných pro případ porušení smlouvy. Jako sankci za porušení této dohody si však smluvní strany nemohou sjednat odejmutí povolení k provádění archeologického výzkumu Ministerstvem kultury, neboť by se jednalo o smluvní založení pravomoci orgánu státní správy, což současná právní úprava neumožňuje.

Vzhledem k tomu, že PamZ hovoří výslovně o dohodě, tak v případě, že se oprávněná organizace a AVČR na podmínkách dohody neshodnou, což teoreticky nastat může, pak s ohledem na to, že podmínky dohody z povahy věci nemůžou být vnuceny druhému subjektu autoritativně, není možné, aby o obsahu této dohody jednostranně rozhodovala AVČR. V zákoně pro tento případ není určena ani věcná příslušnost žádného jiného správního orgánu a tudíž by v tomto případě rozhodoval o obsahu vzájemné dohody na návrh jedné ze stran soud.

²³ Polánka, P. Právní aspekty provádění archeologických výzkumů – diplomová práce. Brno: rkp., 2006, str. 20.

²⁴ K tomu bližší viz Černý, P. Soudní přezkum správního uvážení nejen v řízení o udělení státního občanství. Bulletin advokacie. Praha: ČAK, 2005, číslo 7-8.

²⁵ Ukázka takové dohody mezi AVČR a oprávněnou organizací ZIP o.p.s. je dostupná na: <http://www.zipops.cz/dokumenty/dohoda.pdf>

Oprávněná organizace má však ještě další povinnosti. Ve vztahu ke konkrétním výzkumům, které provádí je, dle § 21 odst. 4 PamZ, především povinna oznámit AÚ AVČR zahájení archeologických výzkumů²⁶. Zákon neřeší kterému pracovišti archeologického ústavu (Praha, Brno) je nutno zahájení oznámit, lze však předpokládat, že se tato otázka řídí oblastní působností pracovišť. Stejně tak zákon neřeší časový vztah zahájení výzkumu a oznámení a neřeší ani formu oznámení.

Všechny tyto otázky by měly být obsaženy právě v dohodě oprávněné organizace a AVČR popsané výše.

Formu oznámení nelze doporučit jinou, nežli písemnou. Časový vztah může vypadat buď tak, že oprávněná organizace je povinna učinit oznámení o zahájení výzkumu ještě před jeho faktickým započítím (předchozí oznámení), či tak, že se bude oznamovat až výzkum již zahájený (následné oznámení). Lze si případně sjednat i (maximální nebo minimální) lhůty mezi zahájením a oznámením či naopak. Zde je však úprava naprosto ponechána na vůli subjektů, PamZ tuto otázku nijak neřeší.

Dále je také oprávněná organizace povinna podat o výsledcích proběhlého archeologického výzkumu AÚ AVČR zprávu (tzv. nálezovou zprávu). Opět se zde setkáváme s tím, že zákon blíže nespecifikuje žádné další podmínky. Je tedy na vůli subjektů jak a zda-li vůbec si podrobnosti v dohodě upraví. Bylo by však žádoucí upravit si přinejmenším termíny odevzdání nálezových zpráv a jejich náležitosti.

Vztahy oprávněné organizace a ostatních institucí

Má-li být prováděn archeologický výzkum na území, které je prohlášeno za kulturní památku, národní kulturní památku, památkovou rezervaci nebo památkovou zónu, pak má povinnost oznámit jeho zahájení odborné organizaci státní památkové péče (tedy Národnímu památkovému ústavu) jak oprávněná organizace provádějící výzkum, tak případně i AÚ AVČR, pokud výzkum provádí on. Po skončení výzkumu je nutno organizaci státní památkové péče též podat zprávu o výsledcích (nálezovou zprávu).

Účelem uvedených oznamovacích povinností je zajistit přehled o všech legálně prováděných archeologických výzkumech, což je nezbytné též pro zajištění přehledu o nezákonných vykopávkách dle čl. 3 a čl. 10 ÚArcheo.

²⁶ Formuláře a požadavky stanovené na oznámení o zahájení archeologické akce, zprávy o archeologické akci a pokyny ke zhotovení nálezové zprávy, jak je běžně požaduje AÚ AVČR Praha jsou dostupné na <http://www.arup.cas.cz/cz/archivy/formulare.html>

6.3. subjekty, které jsou oprávněny provádět archeologické výzkumy na základě oznámení

V souvislosti s členstvím České republiky v Evropské unii byl v rámci volného pohybu osob a svobody poskytování služeb zaveden zvláštní právní režim provádění archeologických výzkumů v České republice osobami, jež získali kvalifikaci, či archeologické výzkumy vykonávaly v jiném členském státě Evropské unie, jiném smluvním státě Dohody o Evropském hospodářském prostoru nebo Švýcarské konfederaci dle § 1 ZUOK.

Osobám, které ministerstvu oznámí svůj záměr provést archeologický výzkum v rámci svobody poskytování služeb stačí řádně přiložit doklady podle ZUOK a zároveň doložit náležitosti oznámení podle § 21a odst. 3 PamZ a jsou oprávněny k provádění archeologických výzkumů na území ČR, aniž by se na ně vztahoval § 21 odst. 2 PamZ. Zákon tyto subjekty označuje jako „osoby oprávněné k výzkumům“.

Ministerstvo vede evidenci uchazečů, kterým bylo uděleno povolení k provádění archeologických výzkumů a osob oprávněných k výzkumům. Údaje obligatorně zapisované do evidence jsou stanoveny § 21a odst. 4 PamZ, a ochrana osobních údajů obsažených v této evidenci se řídí zákonem č. 256/1992 Sb., o ochraně osobních údajů v informačních systémech.

Ustanovení § 21c PamZ předepisuje osobám oprávněným k výzkumům stejné povinnosti jako oprávněným organizacím co do oznámení zahájení archeologických výzkumů AÚ AVČR a podání zprávy o výsledcích výzkumů. Pokud je nemovitost, na které je zahajován archeologický výzkum, kulturní památkou, národní kulturní památkou nebo se nachází v památkové rezervaci či zóně, pak pro osobu oprávněnou k výzkumům platí též povinnost osoby oprávněné k výzkumům, oznámit jejich zahájení Národnímu památkovému ústavu (NPÚ) a je taktéž povinna podat NPÚ zprávu o výsledcích provedených výzkumů.

Stejně tak platí pro tyto osoby i ustanovení o provádění archeologických výzkumů v § 22 PamZ, povinnost ponechat archeologický nález i naleziště beze změny dle § 23 odst. 3 PamZ a ustanovení o náhradě za majetkovou újmu dle § 24 PamZ.

§ 21 až 21c PamZ, zakotvující právní režimy udělování povolení k provádění archeologických výzkumů, obsahově směřují k naplnění čl. 3 ÚArcheo, podle kterého jsou smluvní strany této úmluvy povinny zajistit, aby archeologické vykopávky a průzkumy (dle PamZ archeologické výzkumy) byly prováděny vědeckým způsobem, tedy na náležité odborné úrovni, aby potenciálně destruktivní techniky archeologických výzkumů byly

prováděny pouze kvalifikovanými osobami majícími k tomu zvláštní oprávnění a konečně, aby používání detekčních zařízení (např. detektorů kovů) nebo postupů archeologického výzkumu byly předmětem specifického předchozího oprávnění.

Na tento článek ÚArcheo pak navazují ustanovení § 21 a násl. PamZ o přípustnosti provádění archeologických výzkumů výlučně na základě zvláštního povolení, byť vzhledem k zásadě volného pohybu osob a volného poskytování služeb v rámci evropského prostoru zavedl ZUOK z tohoto pravidla výjimku v podobě provádění archeologických výzkumů na základě oznámení podle § 21a PamZ.

Požadavek materiálních předpokladů žadatele o udělení povolení k provádění archeologických výzkumů zakotvený v § 21 odst. 3 PamZ obsahově navazuje na čl. 4 odst. 2 a 3 ÚArcheo. Povinnosti zakotvené v § 21 odst. 4 PamZ pak korespondují s čl. 8 odst. 2 ÚArcheo, podle kterého jsou smluvní strany ÚArcheo povinny podporovat výměnu informací o prováděných archeologických výzkumech²⁷.

²⁷ Zidek, M., Klusoň, J. Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem, Praha: ABF – nakladatelství ARCH, 2005, str. 91-92.

7. PROVÁDĚNÍ ARCHEOLOGICKÝCH VÝZKUMŮ

Provedení jakéhokoliv archeologického výzkumu znamená téměř vždy omezení či zásah do vlastnického práva, resp. omezení práva nemovitost po určitou dobu řádně užívat. A to zvláště u destruktivních archeologických technik. Pro takový zásah do vlastnických práv však musí existovat právní titul. Tímto právním titulem může být:

1) dohoda s vlastníkem (správcem, uživatelem) nemovitosti, na které má být archeologický výzkum proveden, o podmínkách provedení tohoto výzkumu ve smyslu § 22 odst. 1 PamZ.

2) správní rozhodnutí krajského úřadu, kterým rozhodne o povinnostech vlastníka (správce, uživatele) nemovitosti strpět provedení archeologického výzkumu a o podmínkách, za nichž má být tento výzkum proveden.

7.1. Dohoda s vlastníkem (správcem, uživatelem) nemovitosti

Jedná se o variantu památkovým zákonem celkem pochopitelně preferovanou na prvním místě. Forma takovéto dohody není zákonem stanovena. Může být tedy ústní, ale doporučit je nutné formu písemnou, kde jsou všechny práva a povinnosti obou smluvních stran jasně vymezeny.

Stejně tak není PamZ stanoven ani smluvní typ, podle kterého má být dohoda uzavřena. Vzhledem k tomu, že se jedná o soukromoprávní vztah, v úvahu připadají dvě varianty.

První z nich je uzavřít dohodu jako „*smlouvu o dílo*“ dle ObchZ. Bude se jednat spíše o méně častou variantu, avšak není možné ji vyloučit, neboť ObchZ v § 262 odst. 1 umožňuje za určitých podmínek a s výhradou ochrany práv spotřebitele podřadit daný závazkový vztah pod režim ObchZ. V tomto režimu je také možnost uzavřít *inominátní smlouvu*, ovšem v praxi, je-li už mezi stranami zvolen ObchZ, používá se zpravidla *smlouva o dílo*, jelikož svojí povahou vyhovuje nejlépe.

Druhou, pravděpodobně častější variantou může být uzavření tzv. „*inominátní (nepojmenované) smlouvy*“ dle § 51 ObčZ, tedy smlouvy, která není zvláště upravená jako samostatný smluvní typ. Zde je však nutné určit předmět závazků (vzájemná práva a povinnosti) co nejpřesněji, aby nemohlo dojít k neplatnosti smlouvy pro její neurčitost.

Zákon rovněž nestanoví název dohody, ale je patrné, že nejčastěji se budeme setkávat s variacemi na „*Smlouvu o podmínkách provedení archeologického výzkumu*“.

Dohodu uzavírá na jedné straně subjekt, který archeologický výzkum bude provádět (AÚ AVČR, oprávněná organizace, osoba oprávněná k výzkumům), na druhé straně vlastník, správce či uživatel nemovitosti, na které má být archeologický výzkum proveden. Je-li tato nemovitost v podílovém spoluvlastnictví, je třeba souhlasu všech spoluvlastníků a pokud je nemovitost ve společném jmění manželů, pak je třeba, aby dohodu podepsali oba manželé, jelikož její uzavření nelze považovat za obvyklou správu společné věci (§ 145 odst 2 ObčZ).

Jedná se o dvoustranný právní úkon a pokud se vlastník (správce, uživatel) rozhodne na dohodu nepřistoupit, pak neexistuje způsob, jak ho k jejímu uzavření právně donutit. Z logiky věci tedy vyplývá, že iniciovat jednání o uzavření dohody a toto jednání směřovat ke zdárnému konci (konsenzu stran) musí subjekt, který bude výzkum provádět. Nutno však podotknout, že ani subjekt hodlající provést výzkum není povinen přistoupit na všechny podmínky diktované vlastníkem nemovitosti (správcem, uživatelem), už z důvodu nutnosti zachování kvality a smyslu archeologického výzkumu.

Náležitosti a bližší obsah dohody není v PamZ stanoven. Dohoda musí obsahovat tedy náležitosti právního úkonu dle § 34 a násl. ObčZ. Pro jeho určitost v něm musí být řádně specifikovány např. smluvní strany, nemovitost na které bude výzkum probíhat, způsob jakým bude výzkum probíhat apod. Dohoda by také měla být datovaná a podepsaná oběma stranami.

Dále je také žádoucí, aby:

- byla určena doba, po níž bude výzkum probíhat a případné sankce za překročení této doby. Ze strany oprávněné organizace není od věci si sjednat doložku „flexibility“ tohoto smluvního ujednání, neboť je možné, že se výzkum může z důvodů dodatečně zjištěných archeologických situací ukázat technicky náročnější, rozsáhlejší a tím pádem i delší nebo naopak se může jeho trvání i podstatně zkrátit, bylo-li očekávání archeologických situací přehnané

- byla určena doba předání závěrečné zprávy (či jiného dokladu o realizaci archeologického výzkumu)

- byly dohodnuty technické podrobnosti a zabezpečení nemovitosti (vjezd, postavení „unimobuněk“, voda – např. k provádění plavení, WC, použitá metoda výzkumu...)

- bylo dohodnuto v jaké lhůtě, jakým způsobem a do jakého stavu má být nemovitost uvedena po skončení výzkumů (ne vždy je pro obě strany výhodné vracet nemovitost do původního stavu, zvláště v případě záchranných výzkumů to bývá zpravidla zbytečné)

- také lze sjednat náhradu za omezení v užívání nemovitosti. Především pro rozsah menší, než předpokládá § 24 PamZ řešící otázku náhrady majetkové újmy vzniklé v důsledku provádění archeologického výzkumu, ve vztahu k podstatnému omezení v užívání nemovitosti.

- v dohodě lze řešit i financování výzkumů. Pokud tato otázka v dohodě řešena není, pak hradí náklady výzkumu subjekt, který jej provádí. S výjimkou záchranných archeologických výzkumů, které mají dle ustanovení § 22 odst. 2 zvláštní režim.

Porušení dohody má pouze soukromoprávní účinky. Pokud je dohoda porušena některou ze smluvních stran, může se druhá strana domáhat nápravy (vč. náhrady škody) cestou občanskoprávního řízení²⁸.

7.2. Správní rozhodnutí krajského úřadu

Tato varianta přichází dle § 22 odst. 1 PamZ in fine v úvahu pouze nedojde-li k uzavření dohody. Jedná se o správní rozhodnutí vydávané na návrh jedné ze stran v procesním režimu SpŘ.

Účastníky řízení jsou vždy vlastník (příp. spoluvlastníci) a subjekt, který hodlá archeologický výzkum provádět. Případně ještě správce či uživatel nemovitosti.

Krajský úřad na počátku řízení zkoumá, zda-li je dána jeho pravomoc, tedy zda subjekt povinný uzavřít dohodu dle § 22 PamZ inicioval jednání o uzavření dohody a zda nedošlo k uzavření dohody.

Poté ve svém rozhodnutí krajský úřad uloží vlastníkov (správci, uživateli) nemovitosti povinnost strpět provedení archeologického výzkumu a rozhodne o podmínkách za kterých má být výzkum proveden. V rámci těchto podmínek by měly být obsaženy stejné body jako v případě obsahu dohody popsané výše. Všichni účastníci řízení se k řízení mohou vyjádřit a vznést své případné požadavky. Také se lze proti tomuto rozhodnutí odvolat, resp. postupovat dle opravných prostředků stanovených SpŘ.

Krajský úřad může stejně tak rozhodnout i o tom, že vlastník (správce, uživatel) nemovitosti není povinen strpět provedení archeologického výzkumu navrženého subjektem, který je oprávněný jej provést. Rozhodnutí může být např. ve smyslu že vlastník není povinen

²⁸ nejčastěji dle OSŘ, u smluv s mezinárodním prvkem lze předpokládat i postup dle ZMPS a případných mezinárodních smluv

strpět výzkum prováděný destruktivními metodami, je-li možnost provést výzkum metodami nedestruktivními dle čl. 3 odst. 1 pís. b) ÚArcheo²⁹.

7.3. Záchranný archeologický výzkum

§ 22 odst. 2 PamZ upravuje záchranný archeologický výzkum a odlišuje jej proti ostatním typům archeologických výzkumů. Je zde stanovena oznamovací povinnost stavebníka a také je zde upravena otázka financování záchranného archeologického výzkumu. Pokud má být prováděna stavební činnost na území s archeologickými nálezy³⁰, jsou stavebníci povinni ohlásit tuto skutečnost AÚ AVČR³¹, a to již ve fázi přípravy stavby. Stavebníci jsou také povinni umožnit provedení záchranného archeologického výzkumu Archeologickým ústavem nebo oprávněnou organizací.

Ač povinnost strpět provedení záchranného archeologického výzkumu vyplývá stavebníkům přímo ze zákona, stále však musí být naplněny podmínky § 22 odst. 1, tedy že i v případě záchranného archeologického výzkumu je třeba, aby AVČR či oprávněná organizace uzavřela dohodu s vlastníkem předmětné nemovitosti (správcem, uživatelem), požadovanou i u všech ostatních typů výzkumů a platí pro ni stejné podmínky. V případě nemožnosti uzavřít dohodu, rozhoduje taktéž krajský úřad, s tím rozdílem, že krajský úřad nestanoví povinnost stavebníka strpět provedení archeologického výzkumu, neboť tuto povinnost stanoví přímo zákon. Stejně tak v situaci, kdy je vlastník (správce, uživatel) nemovitosti zároveň stavitelem, nemůže krajský úřad rozhodnout, že povinnost strpět provedení záchranného archeologického výzkumu tento subjekt nemá.

Avšak i v případě, že stavitel není zároveň vlastníkem (správce, uživatel) nemovitosti, lze mu vřele doporučit uzavření dohody s AÚ AVČR či oprávněnou organizací, ve které bude

²⁹ Zídek, M., Klusoň, J. Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem, Praha: ABF – nakladatelství ARCH, 2005, str. 100-101.

³⁰ území, na nichž se vyskytují nebo se mohou odůvodněně vyskytovat archeologické nálezy

³¹ k tomuto viz Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn.: 59 Ca 59/2002:

„...odpovědnost za porušení oznamovací povinnosti dle § 22 odst. 2 zákona o památkové péči je upravena jako objektivní. Splnění povinnosti není zákonem vázáno ani na znalost skutečnosti, že jde o území s archeologickými nálezy, ani na to, zda stavebními pracemi nebo jinou činností dojde či nedojde k zásahu do archeologického naleziště. Důvodem pro zproštění odpovědnosti za porušení této povinnosti nejsou ani předchozí zásahy do lokality s archeologickými nálezy. Soud upozorňuje, že žalobkyně není zásadně oprávněna činit závěr o tom, zda na místě je či není něco archeologicky zajímavého, protože předchozí práce zasáhly do značně hloubky a vybagrovaný materiál byl vyvezen na skládku... Rovněž skutečnost, že dle tvrzení žalobkyně nedošlo k poškození archeologického naleziště, nemá vliv na odpovědnost za porušení oznamovací povinnosti Archeologickému ústavu. Pokud žalobkyně namítala, že není zřejmé, k jaké jiné oprávněné organizaci lze oznámení učinit, z ustanovení § 22 odst. 2 zákona o státní památkové péči jasně vyplývá, že oznámení se vždy činí Archeologickému ústavu. Jiná oprávněná organizace může být případně jen oprávněna ve smyslu ustanovení § 21 odst. 2 zákona o státní památkové péči k provádění archeologického výzkumu.“

podrobně a konkrétně upraven jejich vztah. Jde např. o pohyb na staveništi, délku trvání výzkumu a sankce za její porušení, stav do kterého má být pozemek uveden po skončení výzkumu (§ 24 PamZ), předání nálezové zprávy (bývá často vyžadována stavebními úřady při kolaudacích staveb) apod. Vždy záleží na konkrétní situaci.

Rozsah záchranného archeologického výzkumu je územně determinován záměrem stavebníka o rozsahu stavby, nikoliv tedy potřebami vědců a výzkumníků. Cokoliv, co přesáhne svým rozsahem dotčené území, není v tomto přesahujícím rozsahu záchranným archeologickým výzkumem.

Oznamovací povinnost

U oznamovací povinnosti stanovené stavebníkům nezáleží na tom, zda-li svůj záměr oznámí pracovišti archeologického ústavu se sídlem v Praze či v Brně. Avšak při nesplnění této povinnosti se stavebník dopouští správního deliktu dle 35 odst. 2 pís. f) PamZ nebo § 39 odst. 2 pís. g) PamZ (podle právní kategorie stavebníka) a hrozí mu jako sankce pokuta. Do stejné situace se stavebník dostává, neoznámí-li svůj záměr AÚ AVČR, ale oznámí jej jiné organizaci oprávněné provádět archeologický výzkum (VŠ, NPÚ, muzeum...). Tímto aktem totiž svoji oznamovací povinnost nesplnil. Až AÚ AVČR by měl zajistit, aby byl obsah oznámení zpřístupněn všem oprávněným organizacím, které mají povolení ministerstva záchranné archeologické výzkumy v dané lokalitě provádět.

Provedení stavby na území s archeologickými nálezy jsou stavebníci povinni oznámit vždy. I pokud zamýšlenou stavební činností třeba k zásahu do archeologického naleziště nedojde, nebo dokonce i v případě, že stavebníkům není známo, že jde o území s archeologickými nálezy. Rozhoduje-li o provedení zamýšlené stavby stavební úřad, zpravidla si v řízení opatřuje odborné podklady od AÚ AVČR nebo od regionálních muzeí oprávněných k provádění archeologických výzkumů, za účelem zjištění, zda území, na kterém má být stavební činnost realizována, je území s archeologickými nálezy či nikoliv. Pokud se ukáže, že se jedná o území s archeologickými nálezy, pak stavební úřad ve svém rozhodnutí zpravidla určí oprávněnou organizaci (například příslušné muzeum), jíž má stavebník v předstihu oznámit zahájení zemních prací. V praxi bývá stavebními úřady tato povinnost stavebníkům stanovována. Tímto způsobem určená povinnost ovšem nezbavuje stavebníka povinnosti oznámit záměr AÚ AVČR, jelikož tato povinnost je stanovena zákonem.

Jestliže však v daném případě stavební úřad nerozhoduje³², pak je na stavebníkovi samotném, aby si pořídil podklady, na jejichž základě určí (resp. si udělá úsudek), zda-li se jedná o území s archeologickými nálezy. V případě existence pochybností stavebník jistě nic nepokazí, oznámí-li záměr AÚ AVČR tak jako tak.

Oznámení je nutné provést „od doby přípravy stavby“, což sice PamZ stanoví, ale již dále nspecifikuje. Obecně lze však říci, že lépe je oznámení provést co nejdříve po definitivním výběru lokality ke stavební činnosti. Účelem včasného oznámení je totiž zabezpečit AÚ AVČR dostatek prostoru a času k uskutečnění případného záchranného výzkumu a k záchraně nebo alespoň řádné dokumentaci archeologického dědictví na dané lokalitě. Včasné oznámení je tak nejen v zájmu AÚ AVČR nebo oprávněné organizace, ale především v zájmu stavebníka samotného, neboť provádění dodatečného záchranného výzkumu znamená vždy zdržení stavebních prací.

Nedodržení včasné oznamovací povinnosti stavebníka nemůže být na úkor kvality případného následného záchranného výzkumu. Komentář k PamZ³³ uvádí, že u stavební činnosti, která podléhá rozhodování stavebního úřadu (územní rozhodnutí, typicky rozhodnutí o umístění stavby, nebo stavební povolení) lze mít za to, že oznámení AÚ AVČR by mělo být provedeno nejpozději v době, kdy stavebník podává stavebnímu úřadu návrh na zahájení řízení. U stavební činnosti, která vyžaduje ohlášení by mělo být toto oznámení provedeno nejpozději současně s ohlášením. Je třeba mít na mysli, že je v zájmu stavebníka provést oznámení co nejdříve. S uvedeným názorem v zásadě lze bez problémů souhlasit.

Povinnost umožnit provedení výzkumu

Další povinnost vyplývající ze zákona (ex lege) pro stavebníka je povinnost umožnit provedení záchranného archeologického výzkumu. Toto ustanovení je důležité zejména v situacích, kdy je stavitel odlišný od vlastníka, správce či uživatele pozemku a tudíž s ním není uzavřena dohoda o provedení záchranného archeologického výzkumu. Ani v tomto případě nesmí stavebník žádným způsobem provedení výzkumu bránit.

³² např. pokud jde o práce nevyžadující stavební povolení ani ohlášení dle § 103 StavZ

³³ Zídek, M., Klusoň, J. Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem, Praha: ABF – nakladatelství ARCH, 2005, str. 103.

Právo provést archeologický výzkum

Právo provést archeologický výzkum AÚ AVČR nebo oprávněnou organizací je koncipováno opravdu jako právo, ale nikoliv jako povinnost³⁴. Toto právo však nevzniká ze zákona, ale nýbrž až na základě právního titulu vždy pro konkrétní případ (výzkum), tedy na základě smlouvy s vlastníkem (správcem, uživatelem) nemovitosti nebo na základě rozhodnutí krajského úřadu.

Náklady archeologických výzkumů

Běžné archeologické výzkumy hradí zásadně organizace, která je provádí. U záchranných archeologických výzkumů je problematika úhrady nákladů výzkumu vázána na to, zda-li je stavebník právníčkou nebo fyzickou osobou³⁵.

Dle § 22 odst. 2 PamZ je možno vymežit tři situace:

- *stavebníkem je právnická osoba* – pak hradí náklady záchranného archeologického výzkumu vždy tato právnická osoba-stavebník. A to bez ohledu na to, zda se jedná o podnikatele či nikoliv. Kromě obchodních společností a družstev se tedy může jednat i o obce, kraje, státní příspěvkové organizace apod.

- *stavebníkem je podnikající fyzická osoba, a nutnost provedení záchranného archeologického výzkumu vznikla při jejím podnikání*³⁶. V takovém případě hradí náklady výzkumu taktéž tento stavebník.

- *stavebníkem je fyzická osoba, která není podnikatelem nebo sice je podnikatelem, ale potřeba provedení archeologického výzkumu nevznikla při její podnikatelské činnosti.*

³⁴ k tomuto viz Usnesení Vrchního soudu v Praze sp.zn.: 5 A 8/2008:

„Pokud v této věci žalobce nechtěl využít svého oprávnění záchranný archeologický výzkum provést z důvodů, že na jeho provedení nemá dostatek finančních prostředků, nemusel toto své oprávnění realizovat a žádné náklady spojené s jeho provedením by mu tím pádem nevznikly.“

Je otázkou, zda-li v tomto případě nemůže docházet ke zneužívání této skutečnosti oprávněnou organizací či samotným AÚ AVČR a jak tomuto případnému zneužívání zabránit?

³⁵ V celoevropském měřítku platí, že náklady na tento výzkum, který je z povahy věci prováděn destruktivními metodami a ničí vlastní archeologickou lokalitu jako primární zdroj poznání, a na dokumentaci, jakož i náklady na ochranu a správu nálezů by měly jít na účet oprávněného, tedy stavebníka. Tento požadavek koresponduje s čl. 6 odst. 2 pís a) ÚArcheo.

³⁶ k tomuto viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29.9.2004 sp. zn.: 32 Odo 765/2004:

„Pokud tedy zákonodárce nepoužil v citovaném ustanovení legislativní zkratku osoba, která zahrnuje jak fyzickou, tak i právnickou osobu, nebo spojení, které nesprávně uvedl v odůvodnění rozhodnutí soud prvního stupně, „právnická nebo fyzická osoba“, vyjádřil tak povinnost hradit náklady záchranného archeologického výzkumu stavebníkovi právnické osobě bez ohledu na to, zda podniká či nikoliv, a pouze stavebník fyzická osoba hradí tyto náklady tehdy, vznikly-li v souvislosti s jeho podnikáním.“

V tomto případě nehradí tedy náklady výzkumu stavebník, nýbrž subjekt, který záchranný archeologický výzkum provádí. Příkladem může být stavba rodinného domu, který bude sloužit výhradně pro bytové potřeby stavebníka.

Poslední věta § 22 odst. 2 stanoví, že obdobným způsobem se postupuje, má-li se na území s archeologickými nálezy provádět jiná činnost (rozuměj než stavební), kterou by mohlo být ohroženo provádění archeologických výzkumů. Stavební činnost na území s archeologickými nálezy podléhá oznamovací povinnosti vždy, u jiné činnosti je tomu tak pouze v případě, že tato činnost může v důsledku ohrozit nebo poškodit archeologické situace (neboli ohrozit provádění archeologických výzkumů). Je přitom pouze na úsudku osoby, která hodlá určitou činnost vykonávat, zda-li je území, na kterém ji hodlá vykonávat, územím s archeologickými nálezy (k tomuto si může vyžádat vyjádření např. AÚ AVČR nebo jiné oprávněné organizace – regionálního muzea) a zda-li činnost, kterou hodlá vykonávat může ohrozit provádění archeologických výzkumů. Jinou činností může být třeba zalesnění či odlesnění pozemků.

Na úhradu nákladů záchranného archeologického výzkumu se dané ustanovení vztahuje také, takže stejný systém jako u stavební činnosti popsany výše se bude uplatňovat i v případě jiné, než stavební činnosti³⁷.

Archeologický výzkum ve zvláště chráněném území

Pokud se jedná o archeologický výzkum v některém ze zvláště chráněných území podle zák. 114/1992 Sb., je třeba tuto variantu projednat i s příslušným úřadem ochrany přírody a krajiny, případně požádat o udělení souhlasu, resp. povolení (může dojít touto činností např. k narušení biotopu s výskytem ohrožených či vzácných druhů rostlin a živočichů)³⁸.

³⁷ Podrobněji k výpočtu ceny za záchranný archeologický výzkum viz Polánka, P. Právní aspekty provádění archeologických výzkumů – diplomová práce. Brno: rkp., 2006, str. 51 a násl.

³⁸ Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 527.

8. ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY

8.1. Definice archeologického nálezu

§ 23 odst. 1 konečně definuje i pojem archeologický nález³⁹. Jedná se tedy o věc (případně soubor věcí), která jsou dokladem nebo pozůstatkem života člověka a jeho činnosti od počátku jeho vývoje do novověku a zachovala se zpravidla pod zemí. Toto ustanovení je nutné vykládat ve spojení s definicí archeologického dědictví podle čl. 1 odst. 2 a 3 ÚArcheo. Takto lze definovat archeologický nález jako jakýkoliv prvek archeologického dědictví – pozůstatek, objekt či jinou stopu po lidstvu z minulých období⁴⁰. Definice v PamZ doplněná definicí obsaženou v ÚArcheo je dosti neurčitá a proto problematická.

Archeologickým nálezem tedy může být jak věc movitá, tak i věc nemovitá. Vždy se však musí jednat o doklad či pozůstatek života člověka⁴¹. Může tedy jít jak o běžné předměty denního použití, tak třeba i o terénní úpravy a jiné zásahy člověka do prostředí.

Movité nálezy jsou například nástroje, zbraně, nádoby, stavební materiál, šperky, mince, apod. Může se také jednat o kosterní pozůstatky zvířat související s činností člověka (lov, demestikace) a kosterní pozůstatky člověka⁴². Materiál movitých archeologických nálezů není rozhodný a může být prakticky jakýkoliv.

Mezi nemovité archeologické nálezy můžeme zařadit například zbytky sídlišť, pohřebišť, výrobních objektů, ale i cesty, ohniště, studny, pole apod. Komentář⁴³ řadí mezi nemovité archeologické nálezy i jeskyně, pokud sloužily jako sídliště člověka, což je myšlenka, dle mého názoru, nepřesná až nesprávná, ale zřejmě se v tomto případě nebude jednat o velký praktický problém. Dle mého názoru může být jeskyně územím s archeologickými nálezy, resp. součástí archeologického dědictví jako související prostředí

³⁹ V současnosti patří mezi evropské státy s nejsilnější ochranou archeologických památek skandinávské země. Zde jsou zákonem chráněny všechny neobjevené památky automaticky od momentu objevení.

⁴⁰ Zídek, M., Klusoň, J. Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem, Praha: ABF – nakladatelství ARCH, 2005, str. 106.

⁴¹ Existuje i právní institut týkající se pozůstatků resp. dokladů existence organismů od počátků jejich vývoje a to v podobě ochrany paleontologických nálezů - § 11 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁴² právní povaha kosti člověka jako věci je sporná, že se jedná o archeologický nález lze dovodit z širokého vymezení archeologického dědictví podle čl. 1 ÚArcheo

⁴³ Zídek, M., Klusoň, J. Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem, Praha: ABF – nakladatelství ARCH, 2005, str. 106.

památek dle čl. 1 odst. 3 ÚArcheo, ale nikoliv archeologickým nálezem, jelikož se jedná čistě o přírodní výtvar. Jedinou výjimkou by byla situace, že by si ji člověk pro své potřeby upravil (např. opracoval stěny či jinak stavebně přizpůsobil), pak by i jeskyně, resp. tato její část byla archeologický nálezem. Navíc, podle myšlenky obsažené v komentáři a dotažené až do důsledků by se musely za archeologické nálezy považovat nejen jeskyně sloužící jako sídliště, ale též k jakýmkoliv jiným účelům (např. kultovní objekty apod.).

Žádný právní předpis v ČR v současnosti neurčuje konkrétní podmínku, jak stará musí věc být, aby mohla být považována za archeologický nález, takže na stáří věci také nezáleží. Formulaci § 23 PamZ „...od počátku jeho vývoje do novověku...“ je nutné vykládat hodně široce. Časové určení „od počátku jeho vývoje“ je značně neurčité a pojem „z minulých období“ použitý v ÚArcheo snad ještě neurčitější. Co se týče horní hranice tak je nutné mít za to, že archeologickým nálezem je i věc z novověku (tedy po roce 1492 n.l.) a že vymezení PamZ zahrnuje období do novověku a to včetně novověku. Jiný výklad patřičného ustanovení PamZ by byl jednak v rozporu s čl. 1 odst. 2 ÚArcheo, která toto omezení neobsahuje a jednak by byl takovýto striktní výklad v rozporu s realitou, neboť by popíral existenci oboru zvaného industriální (resp. postindustriální) archeologie, který se soustřeďuje právě na období novověku.

Dle ustanovení čl. 2 odst. 1 ÚArcheo je součástí archeologického dědictví vše (jakékoliv stopy po lidstvu) z minulých období, z čeho je možné vysledovat vývoj historie lidstva a jeho vztah k přirozenému prostředí.

Požadavek na zachování věci jako archeologického nálezu zpravidla pod zemí je pouze jakési demonstrativní konstatování nejčastějšího způsobu zachování nálezů, ale v praxi se také poměrně velké množství nálezů zachová pod vodou (např. Hedeby v Dánsku, Mikulčice, Pohansko u Břeclavi v ČR), což výslovně připouští čl. 1 odst. 3 ÚArcheo, či na povrchu země (povrchové sběry). PamZ tedy umožňuje, aby byly archeologickými nálezy i tyto věci.

8.2. Druhy archeologických nálezů

Archeologický nález může být učiněn (nalezen) při záchranném archeologickém výzkumu, jiném archeologickém výzkumu, ale může být také učiněn tzv. náhodný archeologický nález, tedy nález učiněný mimo jakýkoliv výzkum.

Náš platný právní řád rozlišuje dva režimy náhodných archeologických nálezů. První je upraven v § 176 StavZ a týká se náhodných archeologických nálezů učiněných při postupu

podle StavZ nebo v souvislosti s ním. Druhý je upraven v § 23 odst. 2 až 4 PamZ a týká se nálezů, které byly učiněny při jiné činnosti, než kterou lze podřadit pod § 176 odst. 1 StavZ.

Z hlediska právní teorie je § 176 StavZ zvláštní právní normou k § 23 PamZ, což znamená, že jsou-li splněny podmínky § 176 odst. 1 StavZ, pak se použije ustanovení § 176 StavZ a ve všech ostatních případech se uplatní postup dle ustanovení § 23, příp. § 24 PamZ.

Při úvahách, kterému právnímu režimu bude konkrétní náhodný nález podléhat, musíme vycházet z toho, že postupem podle StavZ se rozumí takový postup, který je upraven ve StavZ. Pokud dojde k nálezu při činnosti, která vyžaduje stavební povolení nebo ohlášení, pak tento nález podléhá režimu podle § 176 StavZ. Naopak, pokud dojde k nálezu při činnosti, která není StavZ upravena, podléhá tento nález výhradně režimu dle § 23 PamZ. Takovou činností mohou být např. zemědělské či lesnické práce nebo provádění geologického průzkumu nebo výzkumu⁴⁴. Takovouto činností je však i činnost, kterou ze své působnosti StavZ vylučuje, ač se týká oblasti, kterou StavZ upravuje. Typicky se jedná o práce nevyžadující stavební povolení ani ohlášení dle § 103 StavZ. Jestliže je tedy nález učiněn při těchto pracích, pak režimu § 176 StavZ nepodléhá.

Režim náhodného archeologického nálezů dle StavZ

V případě nálezů v režimu StavZ, je stavebník povinen neprodleně nález oznámit stavebnímu úřadu a orgánu státní památkové péče (nestačí tedy ohlášení jen jednomu z nich) a zároveň je povinen učinit opatření nezbytná k tomu, aby nález nebyl poškozen nebo zničen a práce v místě nálezů přerušit. Tuto povinnost lze smluvně delegovat na stavebního podnikatele nebo osobu zabezpečující přípravu stavby či provádění jiné práce dle StavZ. StavZ dále upravuje podmínky, za kterých může stavební úřad či orgán státní památkové péče stavební práce přerušit a případně změnit stavební povolení. Dále je zde upraveno i právo stavebníka na uplatnění nároku na náhradu nákladů, které mu v souvislosti s tímto nálezem vznikly. Ty může uplatnit u orgánu státní památkové péče, příp. za určitých podmínek u ministerstva, v prekluzivní lhůtě 6 měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí, na jehož základě mu takovéto náklady vznikly. Tyto náklady a jejich výši musí stavebník samozřejmě řádně prokázat.

V případě, že by stavebník nesplnil svoji oznamovací povinnost dle § 176 odst. 1 StavZ, bude jeho konání (resp. nekonání) kvalifikováno jako přestupek, za který mu hrozí

⁴⁴ § 2 GeolZ

pokuta až do výše 1 milionu Kč podle § 178 odst. 3 písm. f) a § 179 písm. c), příp. § 180 odst. 3 písm. f) a § 181 písm. c) StavZ.

Režim náhodného archeologického nálezu dle PamZ

Dojde-li k náhodnému archeologickému nálezu v režimu PamZ, je nutné o tomto nálezu učinit oznámení AÚ AVČR nebo nejbližšímu muzeu, přičemž nezáleží na tom, zda-li má toto muzeum oprávnění k provádění archeologických výzkumů udělené ministerstvem. Lze tak učinit jak přímo AÚ AVČR nebo muzeu, tak prostřednictvím obce (obecního úřadu), v jejímž územním obvodu k nálezu došlo.

Tuto povinnost má nálezce nebo osoba odpovědná za provádění prací, při nichž byl archeologický nález učiněn. Splněním povinnosti jednou z těchto osob zaniká totožná povinnost pro osobu druhou. Volba jedné z předepsaných institucí, kterým má být nález oznámen je ponechána čistě na vůli povinného.

Osobu odpovědnou za provádění prací upravují zvláštní právní předpisy. Může to být jak osoba fyzická, tak právnická⁴⁵. Nálezce oproti tomu může být pouze osoba fyzická a to ta, která nález učinila. Např. traktorista, který při orbě archeologický nález vyoral.

Lhůta na učinění takového oznámení stanovená § 23 odst. 2 in fine je stanovená jako velmi krátká a to na nejpozději druhý den potom, co byl archeologický nález učiněn (logicky se vztahuje na nálezce) nebo potom, kdy se o archeologickém nálezu dověděl (vztahuje se na osobu odpovědnou za provádění prací). Rozlišení počátku lhůt vyplývá ze skutečnosti, že narozdíl od nálezce, osoba odpovědná za provádění prací vůbec nemusí být nálezu fyzicky přítomna a tudíž druhý den po nálezu o něm ještě nemusí ani vědět. Otázkou je interpretace tohoto ustanovení v případě, že nálezce (fyzická osoba) sice archeologický nález učinil, ale neví, že se jedná o archeologický nález. Pravděpodobně by pro něj platila taktéž subjektivní lhůta od doby, co se o nálezu dozvěděl, resp. kdy se dozvěděl, že se jedná o nález. V praxi se však tato situace zřejmě často vyskytovat nebude.

Časové určení „do druhého dne“ je nutné vykládat v návaznosti na obecná pravidla běhu lhůt. Oznámení je tedy nutné učinit do půlnoci (24:00 hodin) dne, následujícího po dni, ve kterém byl nález učiněn či se osoba odpovědná za provádění prací o nálezu dozvěděla.

Na tuto lhůtu se však vztahuje obecná úprava počítání času dle § 40 SpŘ, a tudíž případně-li poslední den lhůty (zde tedy druhý den po nálezu, resp. po dni, kdy se osoba

⁴⁵ např. odpovědný řešitel geologických prací provádějící geologické práce podle § 3 odst. 1 GeolZ

odpovědná za provádění prací o nález dozvéděla) na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den. Jestliže například nálezce učiní archeologický nález v pátek, splní svoji oznamovací povinnost, učiní-li oznámení nejpozději do pondělní půlnoci. Opačný výklad by byl nejen v rozporu s § 40 odst. 1 písm. c) SpŘ, ale stavěl by zejména nálezce do situace, kdy by v případě, že by učinil nález třeba v sobotu, vůbec nemohl reálně svoji oznamovací povinnost splnit, protože by se mu nepodařilo během celého víkendu kontaktovat ani AÚ AVČR, ani nejbližší muzeum, ani obecní úřad.

Forma oznámení stanovena není. S ohledem na velmi krátké trvání lhůty lze doporučit buď osobní či telefonické oznámení. Vždy by mělo být učiněno prokazatelným způsobem, tedy v případě ústního oznámení je nutné doporučit přítomnost svědků.

PamZ stanoví dále obecnou povinnost ponechat archeologický nález i naleziště beze změny do prohlídky AÚ AVČR nebo muzeem, které dle znění § 23 odst. 3 nemusí mít oprávnění k provádění archeologických výzkumů. Na tento akt vyčleňuje PamZ pořádkovou pětidenní lhůtu, ve které by měla být prohlídka uskutečněna. Při této prohlídce by zřejmě měl být pouze stanoven další postup protože nadále již PamZ neoperuje s pojmem muzea, ale předpokládá, že další kroky provede již buď AÚ AVČR nebo oprávněná organizace, tedy instituce oprávněné přímo k provádění archeologických výzkumů. Tyto mají učinit na nalezišti všechna opatření nezbytná pro okamžitou záchranu archeologického nálezu.

O tom, kdo nese náklady těchto opatření zákon nestanoví. Logické by se mohlo zdát, kdyby tato problematika byla upravena totožně jako problematika nákladů záchranných archeologických výzkumů, nicméně není tomu tak. Tuto mezeru v zákoně není možné obejít ani za pomoci analogie legis, jelikož v rámci správního práva nelze subjektům stanovovat povinnosti, které nejsou stanoveny zákonem, nezbyvá, než mít za to, že náklady na opatření nezbytná pro okamžitou záchranu archeologického nálezu nese ten subjekt, který opatření činí, tedy AÚ AVČR či oprávněná organizace.

Opatření musí směřovat k okamžité záchraně archeologického nálezu. Nemohou to být tedy opatření, která nejsou nutná bezprostředně. Například stavební opatření k ochraně koruny odkrytého zdiva nemovitého nálezu proti povětrnostním vlivům zpravidla nebude opatřením nezbytně nutným k okamžité záchraně archeologického nálezu.

Pokud by tato nezbytná opatření s sebou nesla podstatná omezení, má vlastník (správce, uživatel) dotčené nemovitosti nárok na jednorázovou náhradu za podmínek stanovených v § 24 odst. 2 a 3 PamZ.

Odměna za archeologický nález

Ustanovení § 23 odst. 4 PamZ je ustanovením speciálním k obecné úpravě nálezného obsažené v § 135 odst. 2 ObčZ. Ve smyslu tohoto ustanovení je archeologický nález nálezem věci skryté, jejíž vlastník není znám, dle § 135 odst. 3 ObčZ. PamZ nepoužívá pojmu nálezného, ale odměna, význam je však stejný.

V případě odměny za archeologický nález dle § 23 odst. 2, tedy za nález učiněný mimo archeologický výzkum, je zásadní materiál nálezů. U nálezů z drahých kovů nebo z jiných cenných materiálů⁴⁶ je poskytována odměna ve výši hodnoty materiálu. Například v případě nálezů souboru stříbrných mincí provede puncovní úřad zkoušku dle § 19 odst. 3 PamV a odměna bude poskytnuta ve výši ceny stříbra obsaženého v mincích. U předmětů z jiných cenných materiálů provede ocenění podle § 19 odst. 3 PamV znalec v příslušném oboru.

V ostatních případech činí odměna až 10% kulturně historické hodnoty archeologického nálezů, určené na základě odborného posudku.

Odměnu určenou na základě PamZ poskytuje nálezci krajský úřad, v jehož obvodu byl nález učiněn. Nárok na odměnu musí být u krajského úřadu uplatněn písemně a to do jednoho roku od nálezů, neboť tak stanoví § 19 odst. 1 PamV. Tato lhůta je prekluzivní, takže po jejím marném uplynutí právo nálezce na odměnu zaniká.

Náhrada nutných nákladů

Kromě nároku na odměnu přiznává nálezci PamZ ještě právo na náhradu nutných nákladů, které mu vznikly v souvislosti s archeologickým nálezem. § 19 odst. 4 PamV uvádí jako příklad jízdné či náklady spojené s telefonováním nebo zasláním telegramu. Zmíněné náklady však musí nálezce prokázat, např. jízdenkou, výpisem telefonních hovorů apod⁴⁷.

V tomto případě však nejde o náklady, které vznikly nálezci jako vlastníku (správci, uživateli) nemovitosti v souvislosti s prováděním opatření dle § 23 odst. 3 PamZ. Tyto náklady jsou řešeny samostatně v § 24 odst. 2 a 3 PamZ.

O této náhradě rozhoduje krajský úřad, který náhradu rovněž poskytuje. Tato úprava se týká všech náhodných archeologických nálezů, tedy i těch učiněných v režimu StavZ.

⁴⁶ § 19 odst. 1 PamV - např. jantar, drahé kameny

⁴⁷ § 19 odst. 4 PamV

O archeologických nálezech, k nimž dojde v souvislosti s přípravou nebo prováděním stavby, platí ustanovení StavZ.

9. VLASTNICTVÍ MOVITÝCH ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZŮ

Nakládání s nalezenou věcí obecně upravuje § 135 ObčZ, stejně jako nabývání jejího vlastnictví. § 23a je k tomuto ustanovení normou speciální a řeší stejný okruh otázek, ale pouze ve vztahu k archeologickému nálezu.

Před novelou PamZ s účinností 3.1.2005 tuto problematiku upravoval § 23 odst. 6 PamZ a podle jeho znění se veškeré archeologické nálezy stávaly výlučně vlastnictvím státu. Po této novele se otázka vlastnictví archeologických nálezů zásadně změnila.

Styl právní úpravy dané problematiky byl podmíněn zejména přijetím zákonů č. 157/2000 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky do majetku krajů a č. 290/2002 Sb., o přechodu některých dalších věcí, práv a závazků ČR na kraje a obce, občanská sdružení působící v oblasti tělovýchovy a sportu.

Na základě těchto dvou zákonů, současně se změnou zřizovatelských funkcí k nemalé části dosavadních státních příspěvkových organizací, došlo také k přechodu vlastnictví k naprosté většině movitých archeologických nálezů ze státu na kraje.

Původní zákonná úprava měla za následek stav, kdy movité archeologické nálezy objevené krajskými či obecními muzei po převodech majetku především na kraje dle dvou výše uvedených zákonů, byly sice uloženy v prostorách krajských či obecních muzeí ale zůstávaly stále ve vlastnictví České republiky. Konstrukce uvedená v § 23a byla přijata zejména proto, aby bylo možné s takovými archeologickými nálezy vůbec nakládat a aby bylo možné přiměřeně doplňovat sbírky jednotlivých příspěvkových organizací různých veřejnoprávních korporací.

Dle současné právní úpravy dané problematiky se tedy okamžikem nálezu stává movitý archeologický nález majetkem kraje, není-li dle § 23a odst. 2 vlastnictvím státu nebo obce. Nikdo jiný v tuto chvíli tedy nemůže archeologický nález vlastnit⁴⁸. Movité archeologické nálezy se stávají majetkem toho kraje, v jehož územním obvodu byly učiněny. Takovéto movité archeologické nálezy se ukládají v muzeu zřízeném tímto krajem.

⁴⁸ Výjimkou jsou archeologické nálezy, které mají fyzické osoby ve vlastnictví na základě dědických vztahů z dob, kdy bylo možné vlastnictví archeologických nálezů nabývat i jinými subjekty.

Majetkem obce se movité archeologické nálezy stávají za podmínky, že byly učiněny při archeologických výzkumech prováděných příspěvkovou organizací nebo organizační složkou obce. Tyto movité archeologické nálezy se ukládají v muzeu zřízeném touto obcí, případně v muzeu zřízeném jinou obcí nebo krajem⁴⁹.

Majetkem České republiky se konečně stávají dnes jen ty movité archeologické nálezy, které byly učiněny při archeologických výzkumech prováděných státní organizací nebo organizační složkou státu. S těmito movitými archeologickými nálezy jsou příslušné hospodařit státní organizace nebo organizační složky státu, které při provádění archeologických výzkumů nálezy učinily⁵⁰. Tyto movité archeologické nálezy se ukládají zpravidla v muzeích zřízených ministerstvem nebo v jiných státních organizacích nebo organizačních složkách státu, pokud jsou v nich trvale uchovávány sbírky muzejní povahy⁵¹.

Patříčné ustanovení též předepisuje krajům a obcím povinnost převést movitý archeologický nálezy do vlastnictví České republiky. Musí tak učinit, jsou-li k tomu písemně požádány ministerstvem ve lhůtě 3 let ode dne, kdy byl archeologický nálezy učiněn. Lhůta, jak rychle tak mají kraje a obce po oznámení učinit, stanovena není. Musí tak učinit za cenu stanovenou v posudku znalce. V tomto případě je ministerstvo povinno uhradit převádějící instituci nutné náklady vzniklé v souvislosti s movitým archeologickým nálezy, vyjma nákladů odměny a náhrady poskytnutých nálezy dle § 23 odst. 4 PamZ. Znalce určuje a náklady vyhotovení posudku nese ministerstvo.

V celoevropském kontextu je tato dnešní konstrukce štěpení vlastnictví movitých archeologických nálezy naprostou výjimkou.

⁴⁹ Např. na základě veřejnoprávní smlouvy dle § 159 a násl. SpŘ.

⁵⁰ dle zák. 219/2000 Sb., o majetku ČR, § 9 odst. 1

⁵¹ Problematiku sbírek muzejní povahy upravuje zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy.

10. PLÁNY ÚZEMÍ S ARCHEOLOGICKÝMI NÁLEZY

10.1. Území s archeologickými nálezy

PamZ definuje území s archeologickými nálezy jako území, na nichž se vyskytují nebo se mohou odůvodněně vyskytovat archeologické nálezy. Jedná se tedy o stav, kdy jsou na určitém území pozitivně prokázány, bezpečně předpokládané či se zde předpokládá pravděpodobný výskyt archeologických nálezů. Takováto definice byla učiněna až zákonem č. 186/2006 Sb., změnový zákon. Předtím tento termín nebyl v právním řádu ČR definován. Pojem území s archeologickými nálezy je důležitý především ve vztahu ke stavebníkům, kteří mají objektivní povinnost oznámit AÚ AVČR svůj záměr provádět zde stavební činnost.

10.2. Zákonná úprava plánů s archeologickými nálezy

K zabezpečení archeologického dědictví a jako podklad pro plnění výše zmíněné oznamovací povinnosti může kraj vydat v dohodě s ministerstvem nařízením plán území s archeologickými nálezy v kraji nebo v jeho vymezené části. Tento plán lze vydat maximálně na dobu 20 let.

Plány území s archeologickými nálezy lze měnit pouze pokud se významně změnila vědecké poznatky o archeologických nálezech a jejich výskytu na daném území. Změna se vydává za stejných podmínek jako samotný plán.

Za účelem vydání takového plánu je stanovena povinnost AÚ AVČR a odborné organizace státní památkové péče poskytnout kraji na požádání bezplatně potřebnou odbornou pomoc a odborné podklady, údaje a informace nezbytné pro vydání plánu.

Konkrétní náležitosti a obsah plánu území s archeologickými nálezy stanoví ministerstvo prováděcím právním předpisem.

Smyslem vydávání těchto plánů je tedy, mimo jiné, umožnit stavebníkům lépe se orientovat a jasněji definovat situace, kdy mají svůj záměr ohlašovat a kdy tak činit nemusejí.

10.3. Státní archeologický seznam

Za tímto účelem a také za účelem naplnění závazku vedení soupisu archeologického dědictví vyplývajícího pro ČR z čl. 2 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 ÚArcheo vznikl v rámci výzkumné činnosti Národního památkového ústavu (NPÚ) a jeho předchůdce, Státního ústavu památkové péče, v letech 1995-2003 tzv. Státní archeologický seznam (SAS).

Jedná se informační systém NPÚ o archeologických datech neboli o evidenci archeologických lokalit, zanesených v digitální podobě do mapy. Naplňuje smysl ustanovení § 20 PamZ, neboť jde o informační systém o území s archeologickými nálezy. Postupně by mělo dojít ke zpracování celého území ČR⁵².

⁵² Podrobnější informace o SAS je možné získat na stránkách NPÚ: <http://www.npu.cz/pp/pridruz/sas/>

11. NÁHRADA ZA MAJETKOVOU ÚJMU

I přes to, že ochranu archeologického dědictví a jeho zkoumání lze považovat za veřejný zájem a PamZ přiznává osobám, které mohou provádět archeologické výzkumy relativně silné postavení, dává-li jim možnost obejít nesouhlas vlastníka pozemku cestou správního rozhodnutí, v § 24 však PamZ konstatuje, že i zájem na ochraně archeologického dědictví musí být vnímán v kontextu celého právního řádu ČR a vztahují se na něj i omezení požadovaná dalšími právními předpisy. První odstavec tohoto paragrafu tedy stanoví obecné podmínky, za kterých má AÚ AVČR a oprávněné organizace archeologické výzkumy provádět. Provádění archeologických výzkumů má být co nejméně „invazivní“. AÚ AVČR i oprávněné organizace jsou povinny při tom dbát na zájmy chráněné jinými právními předpisy⁵³, spolupracovat s orgány zabezpečujícími ochranu těchto zájmů a co nejvíce chránit práva a oprávněné zájmy vlastníků (správců, uživatelů) nemovitostí či jiného majetku.

Ve vztahu k tomuto ustanovení nelze vyloučit ani případnou náhradu škody podle ObčZ, zvláště pak, nejsou-li dodrženy podmínky smlouvy dle § 22 odst. 1 PamZ nebo patřičného rozhodnutí krajského úřadu.

Stejně tak platí pro subjekt provádějící výzkum povinnost respektovat požadavky nejen na ochranu soukromých zájmů, ale i zájmů veřejných. Tato povinnost je někdy dokonce spojena s povinností opatřit si rozhodnutí či souhlas orgánu veřejné správy.

Archeologický výzkum znamená zpravidla téměř vždy zásah do vlastnických práv majitele nemovitostí, kde tento výzkum probíhá. PamZ proto upravuje i otázku náhrad za majetkovou újmu. V této souvislosti rozeznává PamZ dva druhy náhrad:

1) náhrada za podstatné omezení v běžném užívání nemovitosti nebo jiného majetku, které je způsobeno prováděním archeologického výzkumu

2) náhrada poskytovaná v případě nemožnosti nebo hospodářské neúčelnosti uvedení pozemku, na kterém archeologické práce probíhaly, do předešlého stavu.

Ani jednu z náhrad podle tohoto ustanovení nelze považovat za sankci nebo náhradu škody, která se uplatňuje v případě porušení právních povinností povinnými subjekty. Jde o náhrady za omezení vzniklá v souvislosti s oprávněným výkonem archeologických činností (výzkum či opatření na ochranu archeologického nálezu). Vzniká tedy na ně oprávněnému právo i v případě, že povinným subjektem nebyla porušena žádná povinnost, ať už zákonná či smluvní.

⁵³ Např. ochrana vlastníka dle ObčZ, § 123, § 126, § 128 odst. 1

11.1. Náhrada za podstatné omezení v užívání pozemku

V prvním případě má majitel nárok na poskytnutí přiměřené jednorázové náhrady od AÚ AVČR, pokud výzkum provádí či opatření činí on, či od oprávněné organizace, která výzkum provádí či učinila konkrétní opatření na ochranu archeologického nálezu. Ale pouze v tom případě, že je na svých právech omezen podstatným způsobem. Ne každé provedení archeologického výzkumu opravňuje majitele k požadování náhrady. Typicky se jedná o situace, kdy majitel nemůže svůj pozemek po určitou dobu užívat vůbec. Také se musí jednat o omezení v běžném užívání, což znamená, že nebyla-li nemovitost před zahájením archeologického výzkumu či učiněním opatření na ochranu archeologického nálezu využívána k dlouhodobě určitému účelu, opět nelze náhradu přiznat. Náhradu v případě, že dotčený pozemek měl být přechodně využit například k hudební či jiné kulturní produkci a v důsledku výzkumu tak využit být nemůže, zákon nezakotvuje. Důležitou podmínkou je zde však také příčinná souvislost mezi podstatným omezením v běžném užívání nemovitosti a prováděním archeologického výzkumu nebo učiněním opatření na ochranu archeologického nálezu.

Z výše uvedeného vyplývá, že tato náhrada nemůže být poskytnuta v případě záchranného archeologického výzkumu dle § 22 odst. 2 PamZ, neboť v tomto případě vlastníková omezení stávajícího běžného užívání nejsou vyvolána nutností provést archeologický výzkum, nýbrž nutnost provést archeologický výzkum je vyvolána rozhodnutím vlastníka přestat své nemovitosti běžně užívat.

Náhrada za neuvedení pozemku do předešlého stavu

Ve druhém případě takový stav musí majiteli pozemku AÚ AVČR nebo oprávněná organizace kompenzovat peněžitou náhradou. Typicky se jedná sice o ukončování archeologického výzkumu, ale toto ustanovení platí stejně i v případě provádění opatření k ochraně archeologického nálezu. Tato náhrada, narozdíl od náhrady za omezení užívání popsané výše, není vyloučena ani v případě záchranného archeologického výzkumu, je však nutno doporučit, aby bylo předem smluvně ošetřeno, do jakého stavu bude nemovitost po skončení prací uvedena. Pokud tento stav smluvně stanoven není, pak má AÚ AVČR, příp. oprávněná organizace povinnost uvést nemovitost do stavu, ve kterém byla před započítím archeologických prací. Bylo by ovšem nesmyslné aby byl např. výkop zasypán a poté následně znovu vykopán třeba pro položení přípojky.

Není-li tedy stanoveno smluvně, do jakého stavu má být nemovitost po skončení archeologických prací uvedena a ani ji nelze, nebo by to nebylo hospodárné, vrátit do stavu předešlého, teprve pak vzniká oprávněnému právo na peněžitou náhradu.

Tato náhrada je opět poskytována subjektem, který archeologické práce prováděl. Kryje škodu, která by vlastníku (správci, uživateli) nemovitosti nevznikla, nebo náklady, které by tento nemusel vynaložit, kdyby archeologické práce nebyly prováděny. Může se jednat třeba o vykácení ovocných stromů v (části) sadu, které již nebylo možno zasadit zpět, či situaci, kdy výzkum zasáhl hlouběji, než bylo třeba pro položení základové desky domu a zmíněná náhrada kryje náklady nutné pro zavezení a zhutnění podloží pod základovou desku.

Situace, kdy by nebylo hospodářsky účelné předešlý stav obnovovat je, když je např. nutné kvůli výzkumu zbourat starou kůlnu, ale její obnova by již nebyla smysluplná, i když ji původně vlastník odstranit nehodlal. Pak vlastníku tedy náleží náhrada ve výši ceny této kůlny určená znaleckým posudkem. Opět je však nutné doporučit ocenění takovéto stavby ještě před jejím odstraněním, aby se pak předešlo následným sporům. V případě, že by se vlastník stavby s archeology nedohodl na úhradě těchto nákladů, pak by autoritativně rozhodoval krajský úřad podle § 24 odst. 3 PamZ.

Uplatnění práva na náhradu za majetkovou újmu

Právo na náhradu za majetkovou újmu, popsanou výše, je nutné uplatnit ve lhůtě šesti měsíců od ukončení archeologického výzkumu nebo od ukončení opatření na ochranu archeologického nálezů. Právo je třeba uplatnit u AÚ AVČR či příslušné oprávněné organizace, logicky podle toho, kdo výzkum či opatření prováděl. Forma uplatnění stanovena není, ale opět nelze jinak, než doporučit formu písemnou, ze které bude patrné, kdy bylo právo řádně uplatněno.

Toho lze dosáhnout nejjednodušeji tím způsobem, že se patřičná písemnost zašle prostřednictvím držitele poštovní licence způsobem umožňujícím potvrzení doručení (např. doporučeně), či že se nechá na stejnopis nebo kopii tohoto dokumentu vyznačit datum převzetí od pracovníka, který je oprávněn za povinný subjekt přijímat písemnosti (typicky podatelna).

Jedná se o lhůtu prekluzivní, takže po jejím marném uplynutí právo na náhradu za majetkovou újmu podle § 24 odst. 2 PamZ zaniká. Bylo-li by takovéto právo uplatněno pozdě a AÚ AVČR či oprávněná organizace by náhradu poskytla, pak by se jednalo o plnění bez

právního důvodu a tudíž o bezdůvodné obohacení a instituce, která plnění poskytla by se mohla domáhat vrácení této náhrady dle § 451 a násl. ObčZ.

V případě ukončení opatření na ochranu archeologického nálezu je počátek lhůty vcelku jasný. Jedná se vždy o ukončení takového konkrétního opatření, přičemž záleží na jeho charakteru. Nejčastěji se bude pravděpodobně jednat o vyzvednutí všech movitých archeologických nálezů.

V případě archeologického výzkumu počátek této lhůty tak jednoznačně určit nelze. Může to totiž být jak fyzické ukončení výzkumu (prací) na nemovitosti, tak dokončení zprávy o archeologickém výzkumu. Osobně se přikláním k variantě první. Po dokončení samotného fyzického výzkumu totiž již není vlastník (správce, uživatel) nemovitosti nadále omezován na svých užívacích právech a součástí ukončení archeologického výzkumu by z důvodů uvedených výše mělo být i uvedení pozemku do předešlého stavu.

Další zpracovávání výzkumu se tedy dotčeného subjektu již netýká a není zde důvod pro další umělé natahování lhůty. V případě, že by se daná lhůta počítala až od dokončení zprávy o archeologickém výzkumu (nálezové zprávy), pak by zde vyvstal problém ten, že by se dotčený subjekt o ukončení výzkumu vůbec nemusel dozvědět. U některých rozsáhlých výzkumů může být navíc vyhodnocení archeologických výzkumů spojeno s nezanedbatelnou časovou prodlevou mezi fyzickým ukončením prací a vydáním nálezové zprávy z tohoto výzkumu.

Každopádně ukončení prací musí z povahy věci vždy předcházet vydání nálezové zprávy, neboť ta v sobě nese zhodnocení výzkumu jako celku, což vyžaduje určitý časový odstup mezi ukončením výzkumu a vydáním zprávy. Náhrada se však vždy poskytuje pouze za období, kdy byl vlastník (správce, uživatel) omezen v běžném užívání nemovitosti, nikoliv tedy za celé období, kdy probíhal archeologický výzkum, tedy včetně doby zpracovávání nálezů a nálezové zprávy či doby, po kterou sice probíhala opatření na ochranu archeologických nálezů, ale nikoliv již na dotčené nemovitosti, nýbrž např. v laboratořích – konzervace, čištění apod.

V případě druhé varianty, tedy začátku lhůty při vydání nálezové zprávy, by poskytnutí náhrady tížily zbytečné průtahy a první varianta lépe odpovídá účelu zákona.

Nedojde-li k dohodě o výši náhrady za majetkovou újmu mezi oprávněným subjektem, tedy vlastníkem (správcem, uživatelem) dotčené nemovitosti a AÚ AVČR či oprávněnou organizací, která výzkum provedla, pak o náhradě a její výši rozhoduje krajský úřad. Ten

rozhoduje jak o samotné existenci nároku, tedy zákonného důvodu pro poskytnutí náhrady, tak i o její výši, tedy zkoumá otázku přiměřenosti náhrady.

Z povahy věci se lze domnívat, že krajský úřad zahajuje toto správní řízení na návrh kterékoliv ze stran sporu. Účastníky řízení budou v tomto případě jak vlastník (správce, uživatel) dotčené nemovitosti, tak i subjekt, který archeologický výzkum provedl či učinil opatření na ochranu archeologického nálezu.

12. OPATŘENÍ PŘI PORUŠENÍ POVINNOSTÍ

12.1. Správní delikty smíšené

Pachatelem správního deliktu smíšeného, tedy deliktu podle § 35 PamZ může být kterákoliv právnická osoba bez ohledu na to, zda je či není podnikatelem (např. obchodní společnost, družstvo, kraj apod.) a dále fyzická osoba oprávněná k podnikání, jestliže se jednání popsaného v jednotlivých skutkových podstatách dopustila při výkonu svého podnikání.

Vzhledem k absenci právního předpisu, který by jednotně upravoval postihy za správní delikty smíšené, postup při ukládání sankcí podle § 35 se řídí výhradně SpŘ a dále ustanoveními § 36 - 38 PamZ. Není zde prostor pro aplikaci PřestZ⁵⁴.

Ve většině případů ukládá sankci za porušení povinností na úseku státní památkové péče ten orgán státní památkové péče, který v dané věci rozhoduje podle jednotlivých ustanovení PamZ. Neplatí to však absolutně a pro řízení, která v první instanci vede ministerstvo to neplatí vůbec.

Skutkové podstaty správních deliktů smíšených

V rámci souvislostí spojených s archeologickými výzkumy je v § 35 odst. 2 pís. f) PamZ upravena skutková podstata nesplnění oznamovací povinnosti, konkrétně neoznámení zahájení archeologických výzkumů dle § 21 odst. 4 PamZ, neoznámení provádění stavební činnosti na území s archeologickými nálezy dle § 22 odst. 2 PamZ a neoznámení nalezení náhodného archeologického nálezu dle § 23 odst. 2 PamZ.

V pís. e) stejného paragrafu je definována skutková podstata provádění archeologického výzkumu v rozporu s § 21 odst. 2, tedy osobou, které nebylo uděleno ministerstvem oprávnění k provádění archeologických výzkumů, provádění archeologických výzkumů osobou, která není osobou k výzkumům oprávněnou dle § 21a odst. 2, ač býti měla, pokud provádí archeologické výzkumy a konečně skutková podstata postupu v rozporu se zákazem podle § 35 odst. 4 nebo 39 odst. 4, neboli provádění archeologických výzkumů právnickou osobou či podnikající fyzickou osobou oprávněnou k provádění archeologických

⁵⁴ Zidek, M., Klusoň, J. Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem, Praha: ABF – nakladatelství ARCH, 2005, str. 132.

výzkumů i přes to, že to bylo této osobě ministerstvem zakázáno z důvodu provádění archeologických výzkumů, které archeologické nálezy ohrožují nebo poškozují.

Za tyto delikty může uložit krajský úřad pokutu nově až do výše 4.000.000,- Kč.

Ministerstvo také může uložit zákaz provádění archeologických výzkumů, a to až na dva roky, právnické osobě nebo podnikající fyzické osobě s oprávněním k provádění archeologických výzkumů, pokud provádí výzkumy, které archeologické nálezy ohrožují nebo poškozují.

Případné podání rozkladu proti tomuto rozhodnutí nemá ze zákona odkladný účinek.

Pokuta je splatná do třiceti dnů ode dne, kdy nabylo právní moci rozhodnutí, jímž byla uložena. § 37 odst. 2 stanoví jednoroční subjektivní a tříletou objektivní lhůtu. Po uplynutí kterékoliv z nich již není možné pokutu uložit. Pokud tedy marně uplyne kterákoliv z těchto lhůt, aniž by bylo ukončeno řízení o uložení pokuty za správní delikt, lze soudit, že je dán důvod pro zastavení řízení podle § 66 odst. 2 SpŘ, neboť zaniklo právo, jehož se řízení týká – právo státní moci uložit sankci za správní delikt.

Uložené pokuty jsou vybírány a vymáhány orgány státní památkové péče, které o jejich uložení rozhodly v prvním stupni. Vybrané pokuty jsou pak příjmem té veřejnoprávní korporace, jejíž orgán pokutu uložil, vybral či vymohl ve smyslu ustanovení § 35 a 37 PamZ.

Meze správního uvážení při ukládání sankcí

§ 36 PamZ stanoví meze správního uvážení obecního úřadu obce s rozšířenou působností, tak i krajského úřadu při stanovení výše pokut za správní delikt a demonstrativně uvádí hlediska, které je nutno zohlednit při stanovování výše pokuty a které je nutné promítnout do odůvodnění rozhodnutí, jelikož vypovídají o závažnosti deliktu. Pokud nejsou v odůvodnění rozhodnutí dostatečně uvedena relevantní hlediska pro stanovení výše pokuty nebo dokonce nejsou ani zmíněna, je toto rozhodnutí nepřezkoumatelné pro nedostatek odůvodnění a tedy právně vadné.

Souběh správních deliktů

Jedním jednáním se právnická osoba může dopustit jak správního deliktu podle PamZ, tak ale i správního deliktu dle jiných právních předpisů. Je zde tedy přípuštěn tzv. jednočinný souběh správních deliktů. Uložením pokuty dle PamZ zůstává nedotčena odpovědnost této právnické osoby dle jiných právních předpisů, podle kterých jí může být uložena za toto

jednání sankce další, aniž by byla porušena zásada „ne bis in idem re“ neboli zákaz dvojího postihu v rámci jednoho správního deliktu.

Tato skutečnost je způsobena odlišností objektů jednotlivých správních deliktů, neboli odlišností zájmů a hodnot, které jsou chráněny jednotlivými skutkovými podstatami správních deliktů. Pokud tedy právnická osoba porušila svým jednáním více zájmů a hodnot, lze ji postihnout dle více skutkových podstat a lze jí tedy uložit také více sankcí⁵⁵.

Dále PamZ stanoví, že uložením pokuty právnické osobě za správní delikt také není dotčena odpovědnost jejich jednotlivých pracovníků podle zvláštních předpisů. V tomto případě však již nejde o souběh správních deliktů, nýbrž o odlišnost subjektů, neboť právnická osoba a její pracovníci jsou právně odlišné subjekty. Pojem „pracovník“ není v ustanovení § 38 PamZ nijak blíže specifikován, je tedy nutné mít za to, že se může jednat o jakéhokoliv zaměstnance či osobu činnou na základě smlouvy o výkonu funkce (např. jednatel společnosti s ručením omezeným) apod. Odpovědnost pracovníků může být jak správněprávní, tak i trestněprávní. Jde-li o odpovědnost správněprávní, pak dle § 6 PřestZ odpovídá za porušení povinností uložených právnické osobě ten, kdo za právnickou osobu jednal či měl jednat, a šlo-li o jednání na příkaz, ten kdo dal k jednání příkaz.

12.2. Přestupky

Správní delikty uvedené v § 39 PamZ jsou výslovně označeny jako přestupky, tudíž se na řízení o nich vztahuje, v souladu s ustanovením § 40 PamZ, PřestZ. V závislosti na § 20 PřestZ je tedy možné také přestupky dle § 39 PamZ projednat pouze do jednoho roku od jejich spáchání. V této době musí být o uložení pokuty za přestupek pravomocně rozhodnuto a poté již pokutu uložit nelze. Toto ustanovení nehovoří o zavinění, tudíž je postačující dle § 3 PřestZ zavinění z nedbalosti.

Pokutu za přestupek je oprávněn uložit obecní úřad obce s rozšířenou působností nebo krajský úřad. Komise zřizované obcemi k projednání přestupků dle § 53 odst. 3 PřestZ jsou v souladu se zněním § 39 PamZ z projednávání těchto přestupků vyloučeny, neboť je výlučně stanovena funkční příslušnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Pokud by tedy přestupek dle § 39 PamZ projednala přestupková komise a uložila za něj pokutu, bylo by její rozhodnutí nicotné (nulitní), neboť by bylo vydáno orgánem funkčně nepřislusným.

⁵⁵ Zidek, M., Klusoň, J. Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem, Praha: ABF – nakladatelství ARCH, 2005, str. 137.

Skutkové podstaty přestupků

Podle ustanovení § 39 odst. 1 pís. f) může obecní úřad obce s rozšířenou působností uložit pokutu až do výše 2.000.000,- Kč fyzické osobě, která provádí neoprávněné výkopy na území s archeologickými nálezy. Toto ustanovení se vztahuje jak na tzv. „amatérské“ nebo „černé“ archeology, tak i na příslušníky jiného členského státu Evropské unie než České republiky, kteří provádí archeologický výzkum a přitom nedodrželi povinnosti dle § 21a až § 21c PamZ.

Pokud by například stavebník (ale pouze fyzická osoba) povinný dle § 22 odst. 2 PamZ umožnit provedení archeologického výzkumu této svojí povinnosti nedostál a výzkumu bránil, bylo by možné na toto jeho jednání aplikovat § 39 odst. 1 pís. j) PamZ, neboli skutkovou podstatu porušení jiné povinnosti stanovené PamZ, pak by mohl být sankcionován pokutou ve stejné výši.

Krajský úřad může uložit pokutu až do výše 4.000.000,- Kč fyzické osobě, která nesplní oznamovací povinnost stanovenou v § 21a odst. 2, § 22 odst. 2 a § 23 odst. 2 PamZ⁵⁶.

Stejně tak může učinit krajský úřad i případě, že fyzická osoba provádí v rozporu s § 21 odst. 2 archeologický výzkum, nebo provádí archeologický výzkum, přestože není osobou oprávněnou k výzkumům podle § 21a odst. 2, nebo postupuje v rozporu se zákazem podle § 35 odst. 4 nebo § 39 odst. 4.

Rovněž ministerstvo může zakázat provádění archeologických výzkumů fyzické osobě oprávněné k provádění archeologických výzkumů, pokud provádí archeologické výzkumy, které archeologické nálezy ohrožují nebo poškozují, a to až na dobu 2 let. Zde platí stejný výklad o obdobném institutu obsaženém v § 35 odst. 4 u smíšených správních deliktů.

Procesní stránka

Na projednávání přestupků podle § 39 PamZ a na rozhodování o nich se vztahují obecné předpisy, tedy PřestZ a též SpŘ, na nějž PřestZ odkazuje § 51.

PamZ však stanoví určité odchylky od obecné úpravy v PřestZ. Jak již bylo zmíněno výše, k projednávání přestupků PamZ stanoví v prvním stupni výlučnou funkční příslušnost obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a krajských úřadů. Tyto přestupky tedy nemohou projednávat a ukládat za ně sankce, přestupkové komise zřizované obcemi podle § 53 odst. 3 PřestZ. Z okruhu sankcí, jež lze za přestupky dle § 39 PamZ ukládat zná PamZ pouze uložení

⁵⁶ viz výklad o skutkových podstatách smíšených správních deliktů, str. 50.

pokuty a uložení zákazu činnosti. Případně lze použít institutu upuštění od uložení sankce dle § 11 odst. 3 PřestZ. Teoreticky nelze vyloučit ani propadnutí věci dle § 15 PřestZ a uložení ochranných opatření, resp. hlavně zabrání věci dle § 16 a § 18 PřestZ, které bude na místě především při provádění neoprávněných výkopů na území s archeologickými nálezy, ať se již bude jednat o zabrání nálezu či např. detektoru kovů, jako prostředku ke získávání nálezů.

Pokuty takto uložené vybírá a vymáhá, stejně jako pokuty za správní delikty podle § 35 PamZ, orgán státní památkové péče, který o jejich uložení rozhodl v prvním stupni. Pokuty jsou pak příjmem té veřejnoprávní korporace, jejíž orgán pokutu dle § 39 a § 41 PamZ, uložil, vybral či vymohl, tedy příjmem obce s rozšířenou působností nebo kraje.

13. ÚMLUVA O OCHRANĚ ARCHEOLOGICKÉHO DĚDICTVÍ EVROPY

Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy byla podepsána 6.5.1969 v Londýně. S ohledem na vývoj politiky územního rozvoje v evropských zemích však byla v maltské La Vallettě dne 16.1.1992 přijata její revidovaná podoba, známá též pod názvem Maltská konvence, která je v platnosti dodnes.

Cílem této revidované úmluvy z roku 1992 je ochraňovat archeologické dědictví jako zdroj evropské kolektivní paměti a jako nástroj historického a vědeckého studia.

Jménem České republiky byla podepsána ve Štrasburku dne 17.12.1998 a od 23.9.2000 je pro ČR závazná. Vyhlášená byla Sdělením Ministerstva zahraničních věcí a publikována byla ve sbírce mezinárodních smluv pod číslem 99/2000 Sb.m.s.

Vzhledem k tomu, že se jedná o řádně vyhlášenou mezinárodní smlouvu, k jejíž ratifikaci dal Parlament ČR souhlas a prezident ČR ji ratifikoval, je pro ČR závazná a stala se dle čl. 10 Ústavy součástí našeho právního řádu. A jako taková má v případě rozporu s jakýmkoliv vnitrostátním zákonem aplikační přednost.

Jedná se o dokument, jehož ustanovení jsou ve značné míře obecná a nepřilíží konkrétní. Je tomu tak z důvodu, že se snaží zachytit a sjednotit pouze principy ochrany archeologického dědictví tak, aby byly aplikovatelné na všechny smluvní státy s širokým spektrem přístupů k ochraně archeologického dědictví. Konkretizaci se pak smluvní státy zavázaly provést vnitrostátními právními předpisy⁵⁷.

PamZ jako právní předpis konkretizující Maltskou konvenci v ČR neobsahuje ustanovení nebo princip, který by ní byl v rozporu a celkově platná právní úprava památkové péče do značné míry odpovídá obsahu tohoto dokumentu.

Nelze však přehlédnout určité rezervy v praktickém naplňování závazků ze smlouvy vyplývajících. Ani po osmi letech platnosti úmluvy v ČR nemáme v našem právním řádu ukotvené některé instituty, které jsme se zavázali ukotvit.

⁵⁷ V návaznosti na přijetí Maltské úmluvy v roce 1992 byl například v roce 2001 ve Francii přijat přímo zákon (na rozdíl od situace u nás, kde dosud žádný takový specializovaný zákon na základě Maltské úmluvy nevznikl) o preventivní archeologii, který má vést k naplňování závazků zmíněné mezinárodní úmluvy.

13.1. Nedostatky české právní úpravy ve vztahu k Úmluvě

Ve vztahu k čl. 2 odst. 1 ÚArcheo týkající se správy inventáře archeologického dědictví (vedení soupisu) postrádáme povinnost vedení seznamu území s archeologickými nálezy, kterou žádný právní předpis nestanoví, i když dnes je prakticky naplňována pomocí SAS. Požadavek klasifikace chráněných památek a oblastí je naplněn § 3 – 5 a § 7 PamZ.

Ještě do nedávné doby byl i čl. 3 odst. 1 písm. a) Úmluvy naplněn pouze formálně. Možnosti postihů za provádění nezákonných vykopávek byly zjevně nedostačující. Jestli tento stavlepší nová právní úprava obsažená v nejnovějších novelizacích PamZ ukáže v praxi až čas.

Ani povinnost provádět archeologické vykopávky a průzkumy (výzkumy slovy PamZ) nedestruktivními metodami kdykoli to bude možné, nikde v žádném právním předpisu ČR nenajdeme, ačkoliv jsme se k tomuto zavázali prostřednictvím písm. b) stejného článku Úmluvy.

Detektory kovu v ruce „hledáčů pokladů“, jeden z největších problémů současné archeologie vůbec. Přestože je Úmluvou stanovena povinnost učinit jejich používání předmětem předchozího specifického oprávnění, do dnešního dne tomu v ČR tak není.

Území s archeologickými nálezy, které nejsou kulturní památkou, národní kulturní památkou, památkovou rezervací, památkovou zónou či neleží v ochranných pásmech dle § 17 PamZ nezakládají dle § 11 odst. 3 PamZ příslušnost orgánů státní památkové péče jako dotčených orgánů státní správy v řízeních vedených jinými orgány státní správy podle zvláštních předpisů. Tento stav také zrovna nenaplnuje požadavky čl. 5 odst. 1 a 2 Úmluvy.

Taktéž není stanovena povinnost požadovaná čl. 10 Úmluvy, tedy povinnost komunikace mezi veřejnými úřady a vědeckými institucemi o odhalených nezákonných vykopávkách.

14. ZÁVĚR

Závěrem mé práce zbývá již jen položit si zásadní otázku, zda-li je platná právní úprava provádění archeologických výzkumů dostatečnou zárukou, že nám něco z onoho údajně nevyčerpatelného archeologického kulturního dědictví zůstane i pro časy budoucí?

Nutno přiznat, že poslední novelizace zákona o státní památkové péči, které vešly v účinnost v roce 2008, výrazným způsobem pozitivně zredukovaly většinu velmi sporných a diskutabilních ustanovení tohoto zákona, odstranily nesrovnalosti způsobené dřívějšími nedůslednými novelizacemi a celkově danou problematiku zpřehlednily. Ač zákon zhruba odpovídá mezinárodním závazkům ČR, přesto však stále existují oblasti, kde zůstávají určité rezervy. Sice se například zásadním způsobem zvedla výše možných sankcí za spáchané delikty, jestli se ale zvedla dostatečně, ukáže až čas. Taktéž omezení používání detektorů kovů a obdobných detekčních zařízení stále naší úpravě schází.

Detektory kovů jsou mezi odbornou veřejností považovány za jeden z největších problémů současné archeologie vůbec. V rukou profesionálního archeologa se jedná o velice šikovného pomocníka. V rukou amatérského hledače pokladů se tento stejný detektor stává masovým vrahem nálezových situací. Ty totiž po neodborné exkavaci nálezů nenahraditelně zanikají a nález tak, ač kupříkladu sám velmi cenný, ztrácí nevyčísitelně na vypovídací hodnotě.

Uvidíme, jak se s těmito skutečnostmi vypořádá připravovaný nový zákon o státní památkové péči, o jehož přijetí se sice hovoří už dlouhé roky, ale přesto je jeho definitivní schválení, zdá se, ještě v nedohlednu.

Jako určitý další problém vnímám poměrně silné personální propojení nejrůznějších archeologických institucí. Tento jev se vyskytuje údajně více na Moravě než v Čechách a je způsoben relativně malým množstvím organizací vyvíjejících zde archeologickou činnost. V důsledku tak může vést k přerůstání osobních interpersonálních konfliktů přes onu osobní úroveň.

Z pohledu dnes již nezávislého pozorovatele mohu říci, že jako silné negativum současné archeologické scény vnímám také i určitou řevnivost mezi jednotlivými (především systematickými) výzkumy a jejich vedoucími pracovníky. Mám za to, že výzkumům tato situace ku valnému prospěchu rozhodně není. Dokud však nebudou porušeny např. ustanovení práva trestního, tak tento stav právní aspekty nemá a tudíž leží jaksí mimo téma mé práce.

Ačkoliv mám za to, že dané téma mé práce jsem bezezbytku vyčerpal, stále spatřuji určité širší souvislosti, které by stály za pozornost a další zpracování. Namátkou uvedu, že se na diskusních fórech komunity lidí zabývajících se tzv. Livinghistory, neboli oživlou historií a skupin historického šermu zabývajících se raným středověkem nedávno vyskytla otázka, zda-li je legální a za jakých okolností je možné zveřejňovat na webových stránkách takovýchto skupin fotografie archeologických nálezů z expozic a depozitářů nejrůznějších muzeí?

Pevně věřím, že současný stav úpravy archeologických výzkumů sice není stoprocentně ideální, přesto však je podle mého udržitelný a zásadní koncepční změna potřeba akutně není. Spíše by bylo třeba podrobněji specifikovat některé instituty, jako např. stanovit způsob výpočtu nákladů záchranného archeologického výzkumu či specifikace podmínek požadovaných u smluv oprávněných organizací s ostatními subjekty právních vztahů.

Dualismus právní úpravy náhodných archeologických nálezů obsažený ve StavZ a PamZ je dle mého názoru logický a v souladu s danou systematikou objektu právního odvětví. Přesto by bylo vhodné, aby StavZ celkově více a konkrétněji odkazoval na PamZ. Celá právní úprava dané oblasti by byla konzistentnější a přehlednější. A to především pro stavebníky, jimž např. PamZ stanoví oznamovací povinnost při provádění stavební činnosti na území s archeologickými nálezy, avšak ve StavZ tato povinnost zmíněna není.

Otázky vzbuzuje i možnost stanovit podmínky provedení archeologického výzkumu rozhodnutím krajského úřadu. Na jednu stranu se jedná o institut chránící zájmy stavebníků, vlastníků, správců či uživatelů pozemků před zlovůlí a koncentrací moci v rukou subjektů provádějících archeologické výzkumy. Na druhou stranu, pokud budou o těchto podmínkách rozhodovat nedostatečně informovaní úředníci, neznalí okolností, souvislostí a praxe při provádění archeologických výzkumů, může tento stav vést k nemožnosti provádět některé výzkumy na dostatečně kvalitní a profesionální odborné úrovni.

Také bych zde rád položil další otázku, která je, i v souvislosti s připravovaným novým zákonem o státní památkové péči, zdá se velice aktuální. Zda-li je současný způsob regulace provádění archeologických výzkumů v ČR vyhovující nebo jestli bychom měli provádění výzkumů více liberalizovat? Vzorem nám mohou být nejrůznější zahraniční úpravy stejné problematiky. Například Francie si stále udržuje v rámci archeologie svůj státní monopol, zatímco Velká Británie může být typickou ukázkou archeologického liberalismu.

Při současné právní úpravě však nezbyvá, než souhlasit s Mgr. Polánkou, který ve své práci sveřepě zastává názor, že provádění archeologických výzkumů nemůže a nesmí být

předmětem podnikání a volné hospodářské soutěže, jelikož by tím byla zásadním způsobem ohrožena kvalita provádění archeologických výzkumů. Tento názor opírá i o svoji dlouholetou praxi na poli provádění a vedení archeologických výzkumů v terénu. Nízké náklady nemohou být rozhodujícím kritériem ani při potenciálním investorově vybírání subjektu, který by měl výzkum provést. Z toho důvodu by také nebylo žádoucí provádět výběrová řízení na provádění výzkumů a mělo by se i nadále postupovat přidělovacím způsobem na základě teritoriální působnosti či odborné specializace oprávněných organizací. Jakékoliv změně v tomto smyslu by musela předcházet zásadní změna, zpřísnění a konkretizace právní úpravy, jinak by situace opravdu mohla vyústit v reálné ohrožení určité části archeologického dědictví.

15. RESUMÉ

Archaeological research is an essential activity providing scientific knowledge, saving, preserving and documenting of archaeological findings, including their interpretation. General principles regulating an archaeological research can be found in Constitution of the Czech Republic and Declaration of Basic Rights and Liberties. Most rules of law regulating this issue is included in National Monument Preservation Act (NMPA) which is, however, linked to many other enactments, e.g. Spatial Planning and Building Regulation Act, Administrative Act etc.

Archaeological researches can be divided into two categories. First, emergency researches, these are provoked by building activities. If building activities may cause destruction of an archaeological site, it is necessary to document it beforehand, in case it is impossible to preserve it. Nowadays the emergency researches are those conducted most often. Second, long-term systematic archaeological researches are provoked by the need of scientific knowledge and at the same time are not endangered by destruction.

The third part of NMPA prescribes a permission to conduct archaeological researches to Institute of Archaeology of the Academy of Sciences of the Czech Republic (IAAS). However, Ministry of Culture is entitled to give permission to conduct an archaeological research to other subjects e.g. the universities, the museums, other associations or individuals. These subjects have to prove sufficient material as well as human resources and have to sign an agreement about conditions of research with IAAS. These subjects are called "authorized organizations" by law. If they violate agreed conditions or legalities, Ministry of Culture is entitled to withdraw the issued permission. The process of giving and withdrawing permission is regulated by Administrative Act. Foreign subject can also be allowed to conduct an archaeological research within the territory of the Czech Republic under certain conditions - an authority of announcement that they are going to conduct a research.

Before the research is initiated the subject which is going to conduct the research has to sign an agreement with a proprietor of the property where the research is going to be conducted . If it is not possible to sign the agreement then it is the regional authority which prescribes the conditions of the research by Administrative Decision.

Emergency archaeological researches in comparison to other researches subject to different law. Whereas long-term systematic researches are funded by subject conducting the research, emergency archaeological researches are funded by promoter; If a Corporation or an

Individual is a promoter and the research is provoked by its entrepreneurial activity then this subject funds the research. However, if an individual is a promoter and the research is not provoked by any entrepreneurial activity then the research is funded by a subject conducting it.

Promoters are also obliged to report their activity in case the building activities may interfere territory with archaeological findings and facilitate the research.

The archaeological findings may not only be found during a research but also coincidentally outside an official research. If the finding is found during an activity falling within Building Act then it falls within its rules. The promoter is obliged to report the findings and ensure their safety. Afterwards he or she has rights to meet a claim for the costs arising out of the manipulation with the finding.

If the findings are found during other than building activities covered by Building Act then it is necessary to follow regulations of the third part of NMPA. According to which the founder or person responsible for activities is also obliged to report the findings. The consequent procedure is regulated by an organisation to which the finding was reported. Also in this case the subject which reported the findings has the right to meet a claim for the costs arising out of the manipulation with the finding.

Archaeological findings devolve to regional authorities. Under certain conditions the findings may also devolve to state or municipality.

The proprietor or the user of the property whose rights were restricted by virtue of the research may meet their claim in two cases - if he is substantially restricted in use of his property or if it is impossible or meaningful not to put the property into the original state preceding the research.

In case of violating the duties regulated in the NMPA this act regulates the sanctions. Those may be fines up to 4,000,000,- CZK or the prohibition of activities.

NMPA specifies and fulfils demands to which the Czech Republic bound itself when it signed Convention about protection of archaeological heritage of Europe, this document regulates issues concerning archaeological researches at the level of EU.

To conclude after this detailed analysis an urgent complex change of system is not necessary in my opinion. However, some problematic issues are necessary to specify and regulate in more details. Among the problematic issues belong specifying content of writing

contracts, determining the pricing of costs of the emergency archaeological researches or restricting common usage of metal detectors.

16. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AÚ AVČR	Archeologický ústav Akademie věd ČR
AVČR	Akademie věd ČR
ČSAV	Československá akademie věd
GeolZ	Zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích
LZPS	Listina základních práv a svobod
Ministerstvo	Ministerstvo kultury ČR
NPÚ	Národní památkový ústav
ObčZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
ObchZ	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
PamV	Vyhláška ministerstva kultury České socialistické republiky č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči
PamZ	Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči
PřestZ	Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích
SAS	Státní archeologický seznam
SpŘ	Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
SŘS	Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
StavZ	Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)
ÚArcheo	Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy (Maltská konvence)
Ústava	Ústava ČR
ZMPS	Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním
ZUOK	Zákon č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie a o změně některých zákonů (zákon o uznávání odborné kvalifikace)

17. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

17.1. Knižní publikace

- Brothánková, J., Žiškova, M. Soudní řád správní s vysvětlivkami a judikaturou a výňatky ze souvisejících předpisů. 2. vydání. Praha: Linde, 2006.
- Bureš, M. Archeologická památková péče u nás a v zahraničí. In Sborník z konference „Archeologická památková péče – legislativa a skutečnost“. Olomouc, 1997, str. 82-89.
- Černý, J., Hrozinková, E., Kučerová, H. Přestupkové řízení. Praha: Linde, 2005.
- Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 514-530.
- Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Praha: Polygon, 2002.
- Doležal, J., Mareček, J., Sedláčková, V., Sklenář, T., Tunka, M., Vobrátilová, Z. Nový stavební zákon v teorii a praxi a předpisy související s poznámkami. Praha: Linde, 2006.
- Horzinková, E., Urban, V. Živnostenský zákon a předpisy související s komentářem a příklady. 12. vydání. Praha: Linde, 2008.
- Knapp, V. Teorie práva. Praha: C.H. Beck, 1995.
- Nesvadbíková, J., Wirth, Z., Vinter, V. K vývoji památkové péče na území Československa. 1. svazek - Přehled právních dokumentů a nástin vývoje 1749-1958. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983.
- Plos, J. Nový stavební zákon s komentářem pro praxi. Praha: Grada Publishing, 2007.
- Skulová, S. Správní uvážení – základní charakteristika a souvislosti pojmu. Brno: MU, 2003.
- Skulová, S., a kol. Správní právo procesní. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008.
- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M., a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. Praha: C.H. Beck, 2008.
- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M., a kol. Občanský zákoník I. § 460-880. Komentář. Praha: C.H. Beck, 2008.
- Vedral, J. Správní řád - komentář. Praha: Polygon, 2006.
- Zídek, M., Klusoň, J. Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem. Praha: ABF, 2005.

17.2. Časopisecké články

- Bureš, M. Cesta tam a zase zpátky. Péče o archeologické kulturní dědictví mezi liberalismem a etatismem. Zprávy památkové péče 2006/2, s. 93-99.
- Černý, P. Soudní přezkum správního uvážení nejen v řízení o udělení státního občanství. Bulletin advokacie. Praha: ČAK, 2005, číslo 7-8.
- Klusoň, J., Zídek, M. Nový stavební zákon a změny zákona o státní památkové péči. 1. díl. Zprávy památkové péče 2006/6, s. 53-59.
- Krušinová, L. Archeologie v současných právních předpisech. Supplément 20. Zprávy České archeologické společnosti. Praha, 1993.
- Varhaník, J. K Úmluvě o ochraně archeologického dědictví Evropy. Archeologické rozhledy LII, 2000, s. 706-708.
- Varhaník, J. K právní úpravě archeologických výzkumů a nálezů. Správní právo 6/XXXII, 1999, str. 337-356.
- Varhaník, J. Významný judikát Nejvyššího soudu. Archeologické rozhledy LVII/1, 2005, s. 209-211.

17.3. Elektronické zdroje

- Bureš, M. Cesta tam a zase zpátky. Péče o archeologické kulturní dědictví mezi liberalismem a etatismem [citováno 23.10.2008]. Dostupné z <http://www.npu.cz/download.php?FNAME=1165908147.upl&ANAME=zpp0602091099.pdf>
- Formuláře a pokyny pro oprávněné organizace vypracované AÚ AVČR, Praha [citováno 22.11.2008]. Dostupné z <http://www.arup.cas.cz/cz/archivy/formulare.html>
- SAS ČR – Státní archeologický seznam České republiky! [citováno 23.11.2008]. Dostupné z <http://www.npu.cz/pp/pridruz/sas/>
- Seznam organizací oprávněných k provádění archeologických výzkumů [citováno 21.11.2008] Dostupné z <http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=1946>
- Dohoda mezi AV ČR a ZIP o.p.s. [citováno 21.11.2008]. Dostupné z <http://www.zip-ops.cz/dokumenty/dohoda.pdf>

Archeologický výzkum [citováno 23.11.2008]. Dostupné z

<http://www.archeologicke.misto.cz/online/pravo2.htm>

Jurníková, J. Správní řád a jeho aplikace v procesu vydávání povolení k provádění archeologických výzkumů [citováno 20.11.2008]. Dostupné z

<http://www.law.muni.cz/edici/Days-of-public-law/files/pdf/sprava/Jurnikova.pdf>

Polánka, P. Právní aspekty provádění archeologických výzkumů – diplomová práce, 2007 [citováno 23.11.2008]. Dostupné z

http://www.is.muni.cz/th/8866/pravf_m/DP-pdf.pdf

Sokol, P. Preventivní archeologie ve Francii [citováno 20.11.2008]. Dostupné z

<http://www.npu.cz/pp/akce/minuleakce/akce07/akce070625sokol-preventivniagevefr-ref/&tisk=1>

17.4. Právní předpisy

Vládní nařízení č. 274/1941 Sb., o archeologických památkách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 283/1992 Sb., o Akademii věd České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a o jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie a o změně některých zákonů (zákon o uznávání odborné kvalifikace), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
Vyhláška ministerstva kultury České socialistické republiky č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 157/2000 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky do majetku krajů, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 290/2002 Sb., o přechodu některých dalších věcí, práv a závazků ČR na kraje a obce, občanská sdružení působící v oblasti tělovýchovy a sportu a o souvisejících změnách a o změně zákona č. 157/2000 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku ČR a zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
Zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 256/1992 Sb., o ochraně osobních údajů v informačních systémech, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 186/2006 Sb., o změně některých zákonů souvisejících s přijetím stavebního zákona a zákona o vyvlastnění (tzv. změnový zákon), ve znění pozdějších předpisů
Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 99/2000 Sb.m.s.

17.5. Judikatura

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26.4.2005, č. 240/2005 Sb.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29.9.2004, sp. zn.: 32 Odo 765/2004

Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp.zn.: 5 A 8/2008

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem, sp. zn.: 59 Ca 59/2002